

Bachelor-projekt

Integration af markvildtforvaltning i fremtidens landbrug

Kristian Kølln, PBJ Miljø & Natur 2011-2013

Dalum Landbrugsskole, EAL
15-01-2013

Vejleder:
Thomas Jensen

Anslag: 75.300

Sammendrag

Med 60 % af arealet lagt ud til landbrugsproduktion er Danmark et af Europas mest intensivt dyrkede landbrugslande. Det betyder at den øgede intensivering igennem de sidste 50 år har haft stor indflydelse på Danmarks natur og biodiversitet, herunder markvildtet. Det har man været klar over i flere år, og flere projekter har også vist, hvad der skal gøres for at forbedre forholdene for markvildtet, men det har i sidste ende knebet at få landmændene til at integrere markvildtforvaltningen i deres landbrugsdrift.

Overordnet vil dette projekt derfor søge at besvare spørgsmålet: *Hvorledes motiveres landmændene til at inddrage markvildtforvaltning i den fremtidige landbrugsdrift?*

Med udgangspunkt i Natur- og Landbrugskommissionens Statusrapport indledes med en status over den aktuelle markvildtforvaltning i dansk landbrug og i hovedtræk hvilken lovgivning landbrugsdriften i dag er omfattet af i relation til markvildtforvaltning.

Ved hjælp af en spørgeundersøgelse afdækkes hvilke barrierer der er hos landmænd for at integrerer markvildtforvaltning i deres landbrugsdrift. Spørgeundersøgelsen er gennemført blandt 5 landmænd med forskellige driftsformer. Gruppen blev suppleret med 6 respondenter fra Landbrug & Fødevarer, rådgivningssektoren og de grønne organisationer. Undersøgelsen afdækkede hvordan respondenterne opfattede de forskellige barrierer der er samt hvilke tiltag der skal til for at øge integrationen af markvildtforvaltning i landbruget.

Ud fra de opstillede barrierer er der udarbejdet et oplæg til en markvildtstrategi der for hver af de fire barrierer-typer: lovgivning, motivation, viden og økonomi beskriver forslag til hvordan disse kan nedbrydes med bla. forenklet lovgivning, markvildtlav der åbner mulighed for lokalt samarbejde og dialog, målrettet rådgivning af landmanden, attraktiv tilskudsordning mm. Tiltag som skal inspirere og motivere landmanden til at inddrage markvildtforvaltning, fordi han kan se en mening med det.

Executive summary

With 60% of the area covered with agricultural production, Denmark is one of Europe's most intensively cultivated agricultural countries. This means that the increased intensification through the last 50 years has had a major influence on Denmark's nature and biodiversity, including farmland wildlife. It has been known for several years and several projects have also shown what needs to be done to improve conditions for farmland wildlife, but it has been difficult to get farmers to integrate wildlife management in their agricultural production.

Overall, this project will therefore seek to answer the question: *How can farmers be motivated to integrate wildlife management in the future agricultural production?*

On the basis of Nature and Agricultural Commission, the report begins with a review of the current situation of wildlife management in Danish agriculture and the main features of the law of agricultural production today in relation to wildlife management.

A survey are being used to identify what barriers there are for farmers in order to embed wildlife management in their farming production. The survey is conducted among 5 farmers with different types of farms. The Group was supplemented with 6 respondents from the board of agriculture & Food, the Advisory sector and the green organizations. The study revealed how respondents perceived the various barriers as well as what action is needed to increase the integration of wildlife management in agriculture.

From the stated barriers there is prepared a wildlife strategy, which for each of the four barriers-types: legislation, motivation, knowledge and economy describes proposals for how these can be degraded: simplified legislation, conservation groups that opens the opportunity for local cooperation and dialogue, targeted advice to farmers, attractive subsidy scheme etc. Actions which will inspire and motivate farmers to seize arable wildlife management because it makes sense

Indhold

Sammendrag	1
Executive summary	2
1. Indledning	5
1.1 Baggrund	5
1.2 Problemstilling	6
1.3 Problemformulering	7
1.4 Videnskabsteori og Metode	8
1.4.1 Hermeneutisk analyse	9
1.4.2 Dataindsamling	9
1.4.3 Spørgeundersøgelse	10
1.5 Afgrænsning	12
2 Status 2012	13
2.1 Natur- og Landbrugskommissionen	14
2.1.1 Arealanvendelse	14
2.1.2 EU's Natur- og landbrugspolitik	15
2.1.3 Natur og biodiversitet	16
2.1.4 Naturbeskyttelse	17
2.2 Forvaltningsplaner for hare og agerhøns	18
2.3 Interreg	19
2.4 Status 2012 - delkonklusion	19
3 Barrierer for integration af markvildtforvaltning	21
3.1 Analyse af spørgeundersøgelse	21
3.1.1 Strategiske Niveau	22
3.1.2 Taktiske niveau	23
3.1.3 Operationelt niveau	25
3.2 Barrierer for integration af markvildtforvaltning i landbruget - delkonklusion ...	27
4 Markvildtstrategi	29
4.1 Lovgivning	30
4.2 Motivation	30

4.2.1	Markvildtlav – et lokalt samarbejde.....	31
4.3	Viden.....	32
4.3.1	Markvildtrådgivning.....	33
4.3.2	Naturplaner.....	34
4.3.3	Biotopplaner.....	34
4.4	Økonomi.....	35
4.4.1	Entry Level Stewardship.....	36
4.4.2	Markvildtforvaltning som driftsgren.....	38
4.5	Markvildtstrategi - delkonklusion.....	39
5.	Diskussion.....	41
6.	Konklusion.....	43
7.	Perspektivering.....	45
	Litteratur og øvrige kilder.....	46
	Bilag:.....	49
	Bilag 1: Interviewguide.....	49
	Landbrug & Fødevarer:.....	49
	Rådgivning.....	49
	Grønne organisationer.....	49
	Landmænd.....	50
	Bilag 2: Skema til strukturering af interview.....	51
	Landbrug & Fødevarer.....	51
	Rådgivning.....	55
	Grønne organisationer.....	59
	Landmænd.....	63
	Bilag 3: Medlemmer af Natur- og Landbrugskommissionen.....	73

1. Indledning

1.1 Baggrund

Siden bondestenalderen har kulturlandskabet været under udvikling i Danmark. Det betyder, at godt 60 % af det samlede areal er dyrket og dermed er Danmark et af Europas mest intensivt dyrkede landbrugslande (Natur og Landbrugskommissionen, 2012). I gennem de sidste 50 år er intensiveringen af landbruget gået særligt stærkt, hvilket har medført en forringelse af biodiversiteten i landbrugslandet og dermed forringede levevilkår for markvildtet (GWCT, 2009).

I 2000 nedsatte den daværende danske regering Wilhjem-udvalget, som skulle danne baggrund for regeringens handlingsplan for biologisk mangfoldighed og naturbeskyttelse. Wilhjem-udvalgets arbejde skulle også være en del af forberedelserne til Danmarks deltagelse i regeringskonferencen Rio+10 i Sydafrika i 2002. Rio+10 refererer til De Forenede Nationers biodiversitetskonference i Rio de Janeiro i 1992, hvor medlemslandene havde underskrevet "*Konventionen om den biologiske mangfoldighed*", hvori de underskrivende lande forpligtede sig til bevaring og bæredygtig udnyttelse af biodiversiteten. (EU, 1993). Wilhjem-udvalgets arbejde sluttede i 2001 med udgivelse af rapporten "*En rig natur i et rigt samfund*", der var ment som en national handlingsplan for biologisk mangfoldighed og naturbeskyttelse. Heri havde udvalget bla. fokuseret på landbrugets rolle som naturforvalter og dets påvirkning af de følsomme naturtyper, og en af de centrale konklusioner var, at naturen har for lidt plads i det danske landskab (Wilhjem-udvalget-NST, 2001).

I 2012 afholdt Danmarks Naturfredningsforening konferencen "*Wilhjem+10*", hvor man evaluerede de aktuelle forhold for biodiversitet og naturbeskyttelse i Danmark. Det var en gennemgående konklusion på konferencen, at trods de gode hensigter med Wilhjem-rapporten var der ikke sket ret meget, og de planer for naturbeskyttelse, der var udarbejdet, var kun ramme planer uden konkrete anvisninger (Danmarks Naturfredningsforening, 2012).

I forbindelse med regeringsskiftet i september 2011 skriver den nye regering i sit regeringsgrundlag under "*Grøn omstilling*", at tilbagegangen i bestandene af agerhøns og harer samt at storken ikke yngler i Danmark pga. ringe fødegrundlag viser at den intensive landbrugspraksis fylder alt for meget (Statsministeriet, 2011). I forlængelse heraf nedsættes Natur og Landbrugskommissionen i marts 2012, som bla. skal give anvisninger på, hvordan landbruget kan bidrage til natur- og miljøindsatsen (Natur og landbrugskommissionen, 2012)

1.2 Problemstilling

Da intensiveringen af landbruget startede i 1960'erne, var landbrugslandskabet præget af en mosaik af mange småmarker med flere forskellige afgrøder. Der var således mange flere hegn og markskel med mulighed for skjul og fødesøgning. Brugen af hjælpestoffer som sprøjtemidler og kunstgødning var endnu ikke så udbredt, hvilket betød mere åbne afgrøder med et rigt ukrudt- og insektliv, som er vigtige fødekilder for markens dyr og fugle. Markdriften var mere ekstensiv med flere overvintrende stubmarker, hvor markvildtet kunne søge føde i vintermånederne. Landbrugsdriften op til 1960'erne gav således markvildtet gode livsbetingelser med mulighed for fødesøgning, dækning for rovvildt og yngelpleje (Vildtforvaltningsrådet, 2012).

Op igennem 1980'erne og 1990'erne accelererede intensiveringen af landbruget. Markerne blev slået sammen til større og større enheder med færre hegn og markskel. Brugen af hjælpestoffer steg, og plantedækket på markerne blev ensartet og tæt med færre åbne pletter, hvor markvildtet kunne opholde sig. De forringede levevilkår for markvildtet kommer til udtryk i den årlige vildtudbyttestatistik, som er en opgørelse over hvad danske jægere nedlægger af de forskellige vildtarter. I 1950'erne hvor opgørelsen startede, ligger udbyttet af agerhøns på 400.000 stk. og falder igennem tiden til ca. 15.000 stk. Ligeså er udbyttet af harer faldet fra ca. 500.000 stk. i 1960'erne til ca. 60.000 stk. i dag (Vildtforvaltningsrådet, 2012). Der er mange faktorer, som påvirker jagtudbyttet, men en punktoptælling udført siden 1980 af Dansk Ornitologisk Forening bekræfter den faldende tendens for agerhøns (ibid.) Det formodes også at gælde for vildtudbyttet af harer, at vildtudbyttestatistikken indikerer et drastisk fald i den virkelige bestand (ibid.).

Andre ikke-jagtbare markvildtarter som lærke og vibe har også oplevet en tilbagegang i de sidste 50 år (DOF, 2012)

20 år efter at Rio-konventionen blev underskrevet i 1992, er biodiversiteten i landbrugslandet begrænset og markvildtet stadig i tilbagegang. De biologiske forudsætninger for at vende udviklingen er kendte, men den menneskelige faktor er fortsat en udfordring.

1.3 Problemformulering

Denne opgave tager udgangspunkt i den aktuelle situation for markvildtforvaltning i dansk landbrug. Ud fra interviews med forskellige typer landmænd fastlægges hvilke barrierer der er for øget integration af markvildtforvaltning i fremtidens landbrug, samt hvilke faktorer der kan medvirke til at nedbryde disse barrierer. Endelig vil opgaven give et bud på en strategi for øget integration af markvildtforvaltning, herunder hvordan markvildtrådgivningen skal tilrettelægges for at implementere denne strategi og dermed øge biodiversiteten i landbrugslandet.

Overordnet vil opgaven søge at besvare hovedspørgsmålet:

Hvorledes motiveres landmændene til at inddrage markvildtforvaltning i den fremtidige landbrugsdrift?

Undervejs vil opgaven give svar på følgende spørgsmål:

- *Hvilke barrierer er der for øget markvildtforvaltning?*
- *Hvordan nedbrydes disse barrierer?*
- *Hvordan integreres markvildtforvaltning i fremtidens landbrug?*
- *Hvilke opgaver skal der ligge i fremtidig markvildtrådgivning?*

1.4 Videnskabsteori og Metode

Da opgaven tager udgangspunkt i en kvalitativ undersøgelse og fortolkning af hvilke barrierer der er for integration af markvildtforvaltning i landbruget, anvendes hermeneutikken som videnskabsteoretisk metode. Hermeneutik betyder at fortolke, dvs. at fortolke og forstå et fænomen (Harnow, 2005). Den traditionelle hermeneutiske fortolkning bygger på den *hermeneutiske cirkel*, hvor man forstår helheden ud fra dele og dele ud fra helheden, og på den måde bliver fortolkningen cirkulær. Et meget anvendt eksempel på den hermeneutiske cirkel er ved læsning og fortolkning af en tekst eller en bog. Man starter på side 1 og får et bestemt indtryk af bogens handling, men efterhånden som man kommer igennem bogen og får teksten fortolket, ændrer ens opfattelse af bogens handling sig. Fortolkningen sker ud fra ens forforståelse, dvs. ens forudgående forventninger til tekstens betydning. Denne forforståelse ændres løbende (Harnow, 2005).

Filosoffen Hans Georg Gadamer (1900-2002) beskriver i den filosofiske hermeneutik, et andet hermeneutisk begreb *horisont sammensmeltning*, som er et møde imellem 2 forståelseshorisonter. I tekstfortolkningens tilfælde er der hvor tekstens fremmede univers blander sig med læserens eller fortolkerens egne forventninger og interesser (Harnow, 2005).

Til løsning af opgavens problemformulering anvendes hermeneutikken til at analysere hvilke barrierer der er for integration af markvildtforvaltning i landbruget og hvordan de kan overvindes. Det gøres ved, at jeg ud fra den hermeneutiske cirkel fortolker barriererne (helheden) ud fra hvilke forhold (dele af helheden) der skaber disse barrierer: landmandens baggrund, under hvilke forhold han driver sit landbrug, hvilke love og regler han er underlagt. Min fortolkning sker på baggrund af min uddannelse og erfaring indenfor landbrug og markvildtforvaltning.

1.4.1 Hermeneutisk analyse

Udarbejdelse af en hermeneutisk analyse kan anvendes til at fortolke konflikten mellem de landbrugs kritiske grønne organisationer og landbruget. En konflikt, der bidrager til flere af barriererne. I analysen ses på:

- Tradition: kultur, værdier, erfaringer, meninger
- Horisont: hvordan opfattes "de andre"
- Fordomme: forventninger til budskaber

	Grønne organisationer og landbrugskritiske politikere	Landbruget
Tradition	Akademisk miljø	Liberal erhverv
Horisont	De ødelægger naturen med gift og kvælstof	De tænker kun på bløde værdier
Fordomme	<i>I tænker kun på profit</i>	<i>I laver love og regler uden omtanke for vores økonomi</i>
Horisontsammensmeltning	Den fremtidige markvildtforvaltning udvikles gennem dialog og samarbejde, bla. via lokale markvildtlav. Derved får de involverede parter indblik i og forståelse for den anden parts synspunkter og holdninger.	

1.4.2 Dataindsamling

Ved udvælgelse af landmænd til interview anvendes en kombination af *bekvemmeligheds- og most-different sampling*. I mit personlige netværk udvælger jeg forskellige typer af landmænd efter bedriftsstørrelse og produktionsform: stor/lille, husdyr og økologisk/konventionel. Som supplement til interviews med landmændene vil jeg også interviewe forskellige ressourcepersoner indenfor landbrug og naturforvaltning

Personlige kilder udvælges ud fra forhåndskendskab samt anbefaling fra øvrige kontakter. Det vil sige at udvælgelse af personlige kilder, bliver en kombination af *bekvemmeligheds-*

og *most-different sampling*. I det tilfælde, der inddrages personer via anbefaling fra min 1. kontakt, indsamles data ved *snowball-sampling*.

1.4.3 Spørgeundersøgelse

For at finde ud af hvad der kan fremme integrationen af markvildtforvaltningen, vil jeg afdække hvilke barrierer, landmanden oplever i forbindelse med naturforvaltningen på sin ejendom, og hvordan disse barrierer kan nedbrydes. Barrierene afdækkes ved hjælp af en spørgeundersøgelse blandt udvalgte landmænd (5 stk.), medarbejdere i rådgivningssektoren (3 stk.) og grønne organisationer (2 stk.) samt et medlem af Landbrug & Fødevarers bestyrelse, landbrugets brancheorganisation, i alt 11 respondenter. Jeg har medtaget to repræsentanter fra de grønne organisationer i undersøgelsen for samtidig at afdække, hvilke fordomme de har overfor landbruget, og om disse fordomme evt. bidrager til barriererne.

Spørgeundersøgelsen bliver udført *kvalitativt*, da jeg ønsker at undersøge respondenternes holdning til markvildtforvaltning og de barrierer, der måtte være. Undersøgelsen bliver tillige en *descriptiv* type, da jeg ønsker at beskrive, hvilke barrierer der er for mere markvildtforvaltning.

Undersøgelsen tager udgangspunkt i landmændene som den primære gruppe, da det er dem, der som naturforvaltere i sidste ende er afgørende for integrationen af markvildtforvaltning. Jeg har udvalgt landmænd fra 5 bedriftstyper: storlandbrug, familielandbrug, økologisk planteavl, konventionelt planteavl og endelig en husdyrproducent (konventionel svineproduktion). Alder er ikke inddraget som en faktor, da jeg ud fra mit kendskab til landmænd ikke mener, at alder entydigt har indflydelse på landmandens holdning til markvildtforvaltning. Aldersmæssigt strækker de 11 respondenter sig fra 30 til 60 år.

For at få flere vinkler på hvilke barrierer, der kan være for integration i landbruget, har jeg tillige inddraget 3 respondenter fra rådgivningssektoren: en miljøkonsulent i en landboforening, en natur og miljøkonsulent fra Videnscenter for Landbrug og en Adm. Direktør for landboforeningen GEFION på Sjælland.

Endvidere har jeg inddraget to repræsentanter fra de grønne organisationer: en landbrugspolitisk medarbejder fra Danmarks Naturfredningsforening og formanden for foreningen Natur & Samfund (se bilag-respondenter).

Inspireret af den klassiske linjeorganisation, har jeg udvalgt respondenterne fra de tre styringsniveauer *strategisk, taktisk og operationelt* i dansk landbruget (Kjær et al, 2007). Ud fra den klassiske linjeorganisation, ser jeg landbruget inddelt på følgende måde:

- **Strategisk niveau**

På dette niveau fastlægges landbrugets overordnede vision, mission, værdier og politikker. Det langsigtede styringsgrundlag.

- **Taktisk niveau**

På det taktiske niveau finder vi rådgivere, som omdanner de beslutninger, der tages på det strategiske niveau, til praktisk viden og videreformidler det til landmændene på det operationelle niveau. Her finder vi desuden de grønne organisationer, der som meningsdannere i større eller mindre grad påvirker beslutninger på det strategiske niveau.

- **Operationelt niveau**

På det operationelle niveau finder vi den enkelte landmand, der varetager den daglige produktion af landbrugsprodukter på sin bedrift ud fra de overordnede retningslinjer, som er udstukket af det strategiske niveau.

Interviews er gennemført telefonisk som *mini-dybde interviews* (20-30 min) *semi-struktureret*, da jeg havde udarbejdet åbne spørgsmål på forhånd som blev suppleret undervejs med opfølgende spørgsmål. Forud for interviews havde jeg forberedt en interviewguide, som jeg brugte som udgangspunkt for samtalen. Alle interviews blev af logistiske hensyn, udført pr telefon da flere af respondenterne bor på Sjælland og i Jylland. Interviews er efterfølgende indsat i strukturskema med tidsreference for de enkelte svar. Interviewguide og strukturskemaerne er indsat som bilag 1 og 2. Samtalerne er optaget på min mobiltelefon

Fejlkilder:

- Ved at det er respondenter, som jeg har en personlig relation til via mit netværk, kunne der være en risiko for, at de ville svare ekstra positivt på spørgsmålene for at være imødekommende og for at vise en grøn profil. Men netop fordi jeg kendte dem i forvejen, kunne jeg høre at de svarede ærligt på spørgsmålene.
- Da det var telefoninterviews, kunne jeg ikke aflæse nogen non-verbal reaktion, men igen pga. ovenstående, kunne jeg tyde deres svar.

1.5 Afgrænsning

- Begrebet *markvildt* omfatter de dyr og fugle som lever naturligt i tilknytning til dyrkningsfladen
- *Markvildtforvaltning* omfatter i denne opgave dyrkningsfladen og randzoner i tilknytning til dyrkningsfladen og altså ikke åbne naturtyper som enge og overdrev. Det er netop for at integrere markvildtforvaltning i den fremtidige landbrugsdrift.
- Der vil kun blive gennemført interviews med 5 landmænd, som ikke udgør et statistisk sikkert grundlag, men skal blot give en indikation af hvilke barrierer der er for mere markvildtforvaltning i landbruget
- Der vil ikke blive udført økonomisk konsekvensberegning af de anbefalede tilskudsordninger, men blot et forslag til hvordan de kunne sammensættes. De økonomiske faktorer varierer fra ejendom til ejendom, og det vil derfor være svært at sammensætte et repræsentativt udsnit.

2 Status 2012

Med udgangspunkt i Natur- og Landbrugskommissionens statusrapport og i Forvaltningsplaner for harer og agerhøns, vil jeg i dette kapitel gøre status over den aktuelle markvildtforvaltning i dansk landbrug, samt i hovedtræk hvilken lovgivning landbrugsdriften er omfattet af i relation til naturforvaltning. For at vise hvilken viden der er til rådighed for markvildtforvaltningen i dag, vil jeg give en kort beskrivelse af INTERREG Femern Bælt som er et dansk/tysk vildtforvaltningsprojekt omkring Femern bælt. Projektet har kørt siden 2011, og skal samle viden om agerhønsens livsbetingelse og ideer til, hvordan disse kan forbedres.

Ved sin tiltrædelse i september 2011 udtrykker Thorning-regeringen i sit regeringsgrundlag ønske om, at Danmark fortsat skal være et landbrugsland, da de mange afledte erhverv og arbejdspladser forudsætter en primærproduktion. Samtidig skal den fremtidige landbrugsproduktion ske på en bæredygtig måde med ligeligt hensyn til natur og miljø samt løsning af landbrugets aktuelle gældsproblemer. I regeringsgrundlaget nævnes bla. agerhønsens og harens tilbagegang som eksempel på følgerne af landbrugets intensivering og behovet for en mere grøn udvikling (Statsministeriet, 2011).

I forlængelse af udarbejdelsen af Thorning-regeringens regeringsgrundlag blev den uafhængige Natur og Landbrugskommission nedsat i marts 2012. Kommissionen skal komme med anbefalinger til, hvordan landbrugets nuværende økonomiske, strukturelle og miljømæssige udfordringer kan løses, herunder at stoppe tilbagegangen i og styrke biodiversiteten (Natur- og Landbrugskommissionen, 2012). Samtidig hermed får Vildtforvaltningsrådet udarbejdet forvaltningsplaner for hhv. harer og agerhøns. Forvaltningsplanerne giver med udgangspunkt i en status over bestandenes udvikling, forslag til forvaltningstiltag som kan vende den negative bestandsudvikling (Vildtforvaltningsrådet, 2012). Således at Danmark kan leve op til hovedmålsætningen i Biodiversitets konventionen, der blev underskrevet i Rio de Janeiro i 1993, og som sigter imod at bremse nedgangen i verdens biologiske mangfoldighed. Der bliver således skabt ekstra fokus på markvildtets vilkår.

2.1 Natur- og Landbrugskommissionen

Natur- og Landbrugskommissionen er sammensat af 12 uafhængige medlemmer som er valgt ud fra deres sagkundskab indenfor kommissionens arbejdsområder (se bilag 3).

De 12 medlemmers arbejde blev indledt med en åbningskonference i april 2012, hvor forskellige interesse- og brancheorganisationer fik mulighed for at fremsætte deres ønsker og forventninger til kommissionens arbejde. Inden arbejdet gik gang, blev der udarbejdet et kommissorium, der opdeler kommissionens arbejde i 2 faser: 1. fase som i løbet af 2012 har gjort status over hhv. landbrugets økonomiske situation og udfordringer for naturen, vandmiljøet og klimaet. 1. fase blev afsluttet i september 2012 med en statusrapport. 2. fase skal give bud, på hvorledes der sikres en bæredygtig landbrugsproduktion i Danmark med ligeligt hensyntagen til kvalitet, natur og miljø samt økonomi og strukturudviklingen. Denne fase forventes afsluttet i foråret 2013, og det er hensigten, at kommissionens anbefalinger skal indarbejdes i den kommende Naturplan Danmark, som skal udarbejdes i løbet af 2013

Natur- og Landbrugskommissionens statusrapport er delt i to temaer: tema 1 som omhandler landbrugets økonomiske situation, og tema 2 som beskriver udfordringer for naturen, vandmiljøet og klimaet. Jeg vil fokusere på tema 2 hvad angår de afsnit, som relaterer til biodiversiteten i tilknytning til dyrkningsfladen. Der vil dog være en vis skelen til den økonomiske del, der vedrører naturforvaltning.

2.1.1 Arealanvendelse

Ud af Danmarks areal på 43.000 km² er 62 % landbrugsarealer, hvoraf 94 % er i omdrift. Resten af landbrugsarealet er permanente græsarealer og udtagne arealer. Ca. 3 % af arealerne er småbiotoper som levende hegn markskel mm. Omkring 1850 udgjorde landbrugsarealet 50 %, men steg derefter frem til 1980'erne pga. indvinding af ny landbrugsjord. I løbet af 1980'erne begyndte landbrugsarealet igen at falde svagt pga. udlægning af nye naturarealer, skovrejsning, bebyggelse og ny infrastruktur (Natur- og Landbrugskommissionen, 2012).

2.1.2 EU's Natur- og landbrugspolitik

Siden Danmark kom med i det Europæiske Fællesmarked (senere Europæiske Union-EU) i 1973 (Natur- og Landbrugskommissionen, 2012), har den fælles landbrugspolitik haft stor indflydelse på landbrugsdriften og naturforvaltningen i Danmark. En central del af Natur- og Landbrugskommissionens statusrapport handler derfor om udviklingen i EU's landbrugspolitik og hvilken betydning, den har for dansk landbrug og for markvildtforvaltningen.

Op igennem 1970'erne handlede landbrugspolitikken om toldmure og prisstøtte, men i løbet af 1980'erne og i 1990'erne blev landbrugspolitikken gradvist omlagt mod mere miljø- og naturforvaltning. I den såkaldte marginaljordsstrategi fra 1987 arbejdede man med en alternativ anvendelse af marginale landbrugsjorde, dvs. jorde som af en eller anden grund ikke egnede sig til landbrugsproduktion, og som i stedet kunne anvendes til naturgenopretning eller skovrejsning (DCE, 2001).

Strategien blev dog ret hurtigt overhalet af stigende miljøkrav. Herunder de såkaldte harmoniregler, som stiller krav til husdyrproducenter om et vist arealgrundlag til deres husdyrproduktion til udspredning af gylle (DCE, 2001). Ligesom at landbrugsreformen i 1992, navngivet MacSherry-reformen efter daværende irske landbrugskommissær Ray MacSherry, indførte braklægning for at begrænse en stigende overproduktion (Natur- og Landbrugskommissionen, 2012). Braklægningsordningen betød at landmændene årligt skulle braklægge en vis procentdel af deres jord i omdrift (DCE, 2001).

Braklægningsordningen ophørte senere i 2007.

I 1999 blev sammenhængen mellem landbrugsproduktionen og natur og miljø endnu tydeligere, da EU's landbrugspolitik blev opdelt i to søjler. Den første søjle var erhvervsstøtte til landbruget, og udgjorde langt størstedelen af EU's budget. Den anden søjle var EU's Landdistriktsprogram, hvis formål var at fremme udviklingen i landdistrikterne, samt at bidrage til natur- og miljøfremmende tiltag i landbruget (Natur- og Landbrugskommissionen, 2012). Man begyndte således at se landbrugets rolle i en større sammenhæng. Ikke blot som en industri der påvirkede natur og miljø, men som en natur og miljøforvalter med stor betydning for udviklingen i landdistrikterne.

I forbindelse med en ny landbrugsreform i 2005 blev den direkte produktionsstøtte afkoblet. Dvs., at produktion ikke længere var en forudsætning for at et areal var berettiget til EU-tilskud. Samtidig blev tilskuddet til landdistriktsprogrammet øget til 5 % af EU's samlede landbrugsbudget. Fokus på landdistriktsudviklingen blev således yderligere skærpet (Natur- og Landbrugskommissionen, 2012). Ved det såkaldte "sundhedstjek" i 2008 blev der skabt mulighed, for at en større del af EU-støtten til landbruget kunne overføres til natur- og miljøformål, betegnet som frivillig modulation.

I 2013-2014 forventes EU at vedtage en ny landbrugspolitik. Heri vil der også indgå skærpede krav til landbruget som natur- og miljøforvalter- den såkaldte grønning af landbrugsstøtten, hvor en del af støtten er betinget af en række natur- og miljøkrav:

- *Afgrødediversificering*. Landbrug over 3 ha skal hvert år dyrke mindst tre forskellige afgrøder. Ingen af disse tre afgrøder må dække mindre end 5 % af arealet og hovedafgrøden må ikke dække mere end 70 % af arealet.
- *Permanente græsarealer*. Landmændene skal bevare de permanente græsarealer på deres bedrifter, som de angiver i deres støtteansøgning for 2014 og fremover.
- *Miljømæssigt fokusområde*. Landmændene skal afsætte mindst 7 % af deres af deres landbrugsareal, undtagen permanent græsareal til miljømæssigt fokusområde, herunder brakarealer, landskabskaraktertræk og bræmmer. (Europaudvalget, 2012).

2.1.3 Natur og biodiversitet

I takt med landbrugets intensivering har mange af de kulturskabte, åbne naturarealer i landbrugslandet mistet deres betydning. Det har bla. medført at mange engområder og overdrev ikke længere bliver afgræsset og derfor er groet til i krat og skov. Flere småbiotoper som levende hegn og diger er ryddet i takt med rationaliseringen og sammenlægning af små marker til større markflader. Mange små vandhuller og vådområder er også forsvundet i takt med landbrugets intensivering. Således vurderes det at mellem 95 og 98 % af de oprindelige vådområder er forsvundet i dag (Natur- og Landbrugskommissionen, 2012). Siden 1990'erne er udviklingen vendt, så der i dag etableres flere ny småbiotoper (hegn, vildtremiser, vandhuller) i hele landet.

Der foregår dog stadig rydning af især ældre småbiotoper, som også er dem med højst værdi for biodiversiteten (Natur- og Landbrugskommissionen, 2012)

2.1.4 Naturbeskyttelse

Landbrugsdriften i det åbne land er omfattet af en del lovgivning og regelsæt. De væsentligste, som også har relation til naturforvaltning, er:

- Naturbeskyttelsesloven
- Museumsloven
- Driftsloven
- Natura 2000
- Enkeltbetalingsordningen
- Krydsoverensstemmelse og GLM

Naturelementerne i landbrugslandet er over en hvis størrelse omfattet af *naturbeskyttelsesloven*. Mose, eng, hede og overdrev større 2.500 m² og søer med et vandspejl over 100 m² er automatisk omfattet af Naturbeskyttelseslovens § 3, som forbyder ændring i naturelementernes tilstand. Naturelementerne kan "vokse" sig ind og ud af naturbeskyttelseslovens beskyttelse, hvilket betyder, at hvis et vandhul gror til i pilekrat og gradvist fyldes op med nedfaldne blade, kan det miste sin beskyttelse, hvis vandspejlet forsvinder eller bliver mindre end 100 m². Der må heller ikke ske tilplantning eller bebygges på fortidsminder eller indenfor en radius af 100 m fra disse (Retsinformation, 2012).

Sten- og jorddiger samt fortidsminder er for en stor dels vedkommende omfattet af *Museumslovens § 29a* (Retsinformation, 2012), hvilket betyder at der ikke må ændres i deres tilstand, herunder rydning. Hvis der i forvejen vokser træer og buske på diget, må der gerne efterplantes, lige som vegetationen på diget gerne må skæres ned (ibid.). Ved fortidsminder gælder en dyrkningsfri bræmme på 2 m.. De fortidsminder samt sten-og jorddiger, der er beskyttede er registreret på oversigtskort (ibid.).

Driftsloven omhandler en bæredygtig drift af landbrugsjorden med ligeligt hensyn til produktionsgrundlag så vel som miljø, natur og landskabelige værdier. Driftsloven

indeholder en såkaldt rydningspligt, der betyder, at landbrugsarealer skal holdes fri for opvækst af træer og buske. Denne rydningspligt betyder derfor også at lysåbne arealer, som er beskyttet af naturbeskyttelsesloven ikke længere "gror ud" af beskyttelsen (Fødevarerministeriet, 2012)

Natura 2000 er en samlebetegnelse for habitatområder, fuglebeskyttelsesområder og Ramsar-områder og dækker et netværk af særligt værdifulde naturområder i EU-landene. Indenfor Natura-2000 områderne kan der fortsat være landbrugsdrift, men den er underlagt en såkaldt anmeldelsespligt, hvor forskellige aktiviteter skal anmeldes forud, herunder opdyrkning af permanente græsarealer og rydning af naturelementer, der pga. størrelsen, ikke er omfattet af naturbeskyttelsesloven (Naturstyrelsen, 2012).

Enkeltbetalingsordningen er den ordning, hvorfra landmænd får udbetalt deres arealtilskud. Kravene for udbetaling, er at man råder over et støtteberettiget landbrugsareal, og at driften opfylder betingelserne for krydsoverensstemmelse, som er en række krav til miljø, dyrevelfærd, sundhed og God Landbrugs- og Miljømæssig stand (GLM). GLM er tillige en række krav til driften og tilstanden på udyrkede landbrugsarealer (Fødevarerministeriet, 2012)

2.2 Forvaltningsplaner for hare og agerhøns

I forbindelse med jagttidsforhandlingerne i 2009 var det et krav for fortsat jagttid, at der blev udarbejdet forvaltningsplaner for de to markvildtarter haren og agerhønen.

Agerhønen tillægges særlig stor betydning, da den som indikatorart indikerer biodiversitet. Har agerhønen det godt, er der også en lang række af dyr, fugle, insekter og plantearter, der også har det godt. Forvaltningsplanerne gennemgår de to arters negative bestandsudvikling gennem de sidste 60 år og hvilke faktorer, der har forårsaget den negative udvikling (Vildtforvaltningsrådet, 2012).

Årsagen til haren og agerhønens tilbagegang i perioden bliver angivet som landbrugets intensivering og strukturudvikling. I 1950'erne, hvor de to arter trivedes, var landbrugslandskabet præget af mange små marker med flere forskellige og mere ekstensivt dyrkede afgrøder, der gav plads til ukrudt og insekter som vigtige fødekilder

for haren og agerhønen samt deres yngel. Det betyder at der ikke er ret meget plads til markvildtet i nutidens landbrugslandskab med store ensartede markflader og intensivt dyrkede afgrøder uden levesteder og fødesøgningsmulighed for haren og agerhønen (ibid.).

Forvaltningsplanerne samler, hvad der er af tilgængelig viden omkring forvaltningen af harer og agerhøns. Forvaltningsplanerne indeholder endvidere en række forslag til målsætninger for den lokale bestandsstørrelse, som sammen med en række forslag til habitatforbedrende tiltag og graduering af jagten lægger op til en såkaldt adaptiv forvaltning, hvor forvaltningen af vildtarten løbende tilpasses den aktuelle bestandsudvikling. Endelig beskriver forvaltningsplanerne, hvorledes en implementering kan ske gennem oprettelse af lokale forvaltningsområder, hvor lokale forvaltningslav står for den praktiske forvaltning (ibid.).

2.3 Interreg

INTERREG-projektet "*Vildtforvaltning og miljøbeskyttelse i Fehmern Bælt regionen*" er et inter-regionalt projektsamarbejde imellem de danske og tyske regioner omkring Fehmern Bælt, hvor de tyske og danske jagtorganisationer og forskningsinstitutioner samarbejder om at afprøve metoder til monitoring (optælling) af agerhøns samt at udvikle økonomisk og økologisk bæredygtige metoder til forbedring af agerhønsens livsbetingelser i det åbne land. Projektet startede i 2011 og er i Danmark placeret på 4 lokaliteter på Sjælland og Lolland-Falster. Tre af projektområderne er samtidig anlagt som forvaltningslav, hvor flere ejendomme samarbejder omkring markvildtforvaltning og dermed får afprøvet forskellige samarbejdsformer (INTERREG, 2012).

2.4 Status 2012 - delkonklusion

Natur- og Landbrugskommissionens Statusrapport giver et klart billede af Danmark som et intensivt drevet landbrugsland, hvor tæt på 100 % af landbrugsarealet er i omdrift med kun 3 % afsat til småbiotoper som levende hegn, markskel mm. Det er dog interessant at landbruget gennem de sidste 30 år har afleveret arealer til naturgenopretning, skovrejsning, bebyggelse og ny infrastruktur.

Det virker meget fornuftigt, at en del af den fremtidige landbrugsstøtte bliver gjort betinget af en række natur- og miljø krav. Kravet om såkaldte miljømæssige fokusområder vil ganske givet motivere landmanden til at øge fokus på disse områder. Der er en række ejendomme som ikke vil blive omfattet af grønnings-kravet, da de er "grønne pr definition" f.eks. økologiske ejendomme (Europaudvalget, 2012).

Statusrapporten giver et klart billede af EU's landbrugspolitik indflydelse på landbrugets udvikling. Både hvad angår landbrugsproduktionen, men også hvad landbrugets rolle som natur- og miljøforvalter angår. Det er blot vigtigt at vedtagelse af en grønnere landbrugspolitik ikke medfører øget bureaukrati og kontrol hos landmanden.

Statusrapporten beskriver ændringerne i biodiversiteten på og ved landbrugsarealerne. Landbrugets intensivering, har ifølge rapporten, betydet at mange små-biotoper har mistet deres betydning og er forsvundet eller groet til. Fra 1990'erne er der dog etableret mange nye små-biotoper i form af hegn, remiser og vandhuller mm.

Landbrugsdriften i det åbne land er omfattet af en del lovgivning og regelsæt indenfor natur- og miljølovgivning, samt støtteordninger. Lovgivningen lægger rammer for landmandens aktiviteter på landbrugsarealerne og har derfor stor betydning for fremtidige muligheder for markvildtforvaltning.

Samlet set giver forvaltningsplanerne for agerhøns og harer samt INTERREG-projekterne en god oversigt over de to vildtarters krav til levested og fødemuligheder, samt hvordan pleje og udvikling af disse føres ud i praksis.

Status for naturforvaltningen på landbrugsarealerne i 2012 må være, at der trods en intensivering af landbrugsdriften igennem de sidste 50 år, er en ganske svag stigning i anlæg af nye små biotoper, ligesom at EU går i retning af en grønnere landbrugspolitik, hvor en del af arealtilskuddet bliver gjort betinget af natur- og miljøtiltag. Med de faldende bestande af agerhøns og harer som indikator for en forringet biodiversitet, er der behov for en styrket indsats indenfor markvildtforvaltning og integrationen af denne i den fremtidige landbrugsdrift, bla. ved at den fremtidige natur- og miljøregulering fremmer en forbedring af natur og miljø frem for en begrænsning af produktionen.

3 Barrierer for integration af markvildtforvaltning

Fra Natur og Landbrugskommissionens statusrapport kender vi situationen for natur og biodiversitet i landbrugslandskabet. Fra forvaltningsplanerne for harer og agerhøns, kender vi arternes krav til levested og fødemulighed, og hvad der bør gøres af tiltag for at forbedre disse muligheder. Vildtforvaltningsprojektet INTERREG Fehmern Bælt har klarlagt, hvordan forskellige terrænplejeforanstaltninger og forvaltningsværktøjer virker på markvildtet.

Det, der mangler nu, er landmanden, der som arealforvalter helt naturligt spiller en central rolle i integration af markvildtforvaltning i den fremtidige landbrugsdrift. Landmanden forvalter 62 % af Danmarks landareal (Natur- og Landbrugskommissionen, 2012), og hans virksomhed har derfor stor betydning for den fremtidige naturforvaltning i Danmark. Trods den stigende fokus på landmandens rolle som naturforvalter gennem de sidste 20 år, oplever man stadig fald i bestandene af markvildt (Vildtforvaltningsrådet, 2012).

3.1 Analyse af spørgeundersøgelse

Med henblik på at kunne opstille en række barrierer for mere markvildtforvaltning, vil jeg i korte træk gennemgå respondenternes besvarelser på strategisk, taktisk og operationelt niveau (se afsnit 1.4.3) Herunder hvordan respondenterne oplever barriererne og hvilke forslag de selv har til at overvinde dem. Jeg har opdelt gennemgangen i fire typer barrierer:

1. **Lovgivning:** hvordan påvirker lovgivningen omkring dyrkningsfladen, mulighederne for markvildtforvaltning?
2. **Motivation:** Hvilke menneskelige barrierer er der for mere markvildtforvaltning?
3. **Viden:** hvilken viden mangler landmanden for at øge markvildtforvaltning på sin ejendom?
4. **Økonomi:** hvor stor en barrierer er økonomien?

3.1.1 Strategiske Niveau

Respondenter:

- Viceformand Ib W. Jensen (60 år), Landbrug & Fødevarer + formand for Fynsk Familielandbrug
- Adm. Dir. Mads Birk (47 år), Landboforeningen GEFION

Generelt nævner respondenterne *Enkeltbetalingsordningen* og øvrig regelfortolkning som den største barriere og som et område, hvor der er behov for rådgivning. Der efterlyses mere fleksibilitet i *Enkeltbetalingsordningen*, så landmanden ikke straffes for at lade et par meter stå udyrket ude langs hegnet og gerne mere fleksible gødningskvoter, således at landmanden kan anlægge vildtstriber på de dårlige jorde og så flytte gødningskvoten til de højtydende jorde.

Begge respondenterne er positive overfor tanken om markvildtlav. Der skal sørges for en god organisering og bred sammensætning, så det ikke kommer til at hænge på de få ildsjæle også det må heller ikke gå udover den "lille mand". Markvildtlavene vil også kunne udøve et positivt gruppepres både på de der er med i lavet og på de der står udenfor.

En tilskudsordning for markvildtforvaltning skal være en gulerod, der belønner de der gør en ekstra indsats. Tilskudsordningen skal være et enkelt værktøj, som landmanden selv kan disponere med på sin ejendom bla ved hjælp af Naturplaner, der fremhæves som et nyttigt værktøj og idekatalog for landmanden og som et tiltag, der bør have langt mere opmærksomhed.

Respondenterne på strategisk niveau er kendetegnet ved indblik og overblik. De har derfor kunnet give en overordnet betragtning af, hvilke barrierer de mener, der er for mere markvildtforvaltning. Specielt respondenterne fra Landbrug & Fødevarer gav et godt indblik i hvilken barriere enkeltbetalingsordningen er, da det ifølge ham er problematisk, at EU kommissionen mener, at det er Danmark som administrerer reglerne for stramt, hvorimod den danske stat mener at det er EU som dikterer en stram styring.

3.1.2 Taktiske niveau

Respondenter:

- Natur-og miljøkonsulent Cammi Aalund Karlsruud (30 år), Videnscenter for Landbrug
- Miljøkonsulent Kristian Petersen (30 år), Patriotisk Selskab
- Biolog Michael Stoltze (57 år), Natur & Samfund
- Landbrugsmedarbejder Thyge Nygaard (50 år), Danmarks Naturfredningsforening

De 4 respondenter havde flere forskellige forslag til barrierer. Først og fremmest er der den driftsøkonomiske, hvor landmanden ønsker at dyrke mest muligt på marken. Dernæst lovgivningsmæssige, hvor risikoen for at u-dyrkede arealer kan "vokse" ind i en fredning, og endelig den stramme danske fortolkning af regelsættet omkring *Enkeltbetalingsordningen* som afholder mange landmænd fra at udtage jord til markvildtforvaltning.

Gruppen mente samstemmende, at det kan motivere, at man undgår "at bordet fanger". Dvs. at landmanden har mulighed for at komme ud af de tiltag han laver og at tiltagene ikke vokser ind i en fredning. Respondenten fra Videnscenter for Landbrug tilføjer, at øget viden og muligheden for at fortælle den gode historie kan være motiverende for den enkelte landmand. Respondenterne var også her meget positive overfor tanken bag markvildtlav, specielt hvis den brede offentlighed inddrages, så det ikke blot gavner jagten. Samtidig nævnes også muligheden for at den frivillige arbejdskraft kan aflaste landmanden ved at udføre de forskellige plejetiltag.

Alle respondenterne i gruppen understregede behovet for formidling af faglig viden. Både hvad der skal gøres, hvornår og hvor, samt hvordan landmanden kunne skabe mere plads til det naturlige, det der kommer af sig selv. Respondenten fra Videnscenter for Landbrug, nævnte desuden efteruddannelse af planteavlskonsulenter, så de kunne virke som inspiratorer for landmanden ved den almindelige markrådgivning.

Det engelske "Entry Level Scheme" fremhæves som en ideel tilskudspakke, hvor landmanden samler point ved at anlægge en række selvvalgte tiltag som efterfølgende udløser en præmie.

Begge respondenter fra rådgivningssektoren mener at en tilskudsordning skal være enkel og med minimal risiko for at kollidere med andre regelsæt, og at det i sidste ende handler om landmandens personlige indstilling. Respondenten fra Natur og Samfund er dog principielt imod tilskudsordninger og mener at markvildtforvaltning skal finansieres af "varen" øget naturværdi og oplevelser.

Begge respondenter fra de grønne organisationer var generelt mere positive overfor landbruget og de udfordringer som landmænd står overfor ved naturforvaltning, end forventet (jvf. den hermeneutiske analyse, afsnit 1.4.1). De udviste begge forståelse for at hele regelsættet omkring enkeltbetalingsordningen, krydsoverensstemmelse og øvrige lovgivning er en stor barrier for landmændene for at øge markvildtforvaltning i landbruget. Begge respondenter, specielt respondenter fra Natur og Samfund, gav også udtryk for "*noget for noget-princippet*", hvor offentligheden skal have noget igen for de tilskud, som landmanden modtager fra EU, i form af øget naturværdi og naturoplevelser. Især respondenter fra Danmarks Naturfredningsforening gav udtryk for at landbruget skal udover pisk/gulerod-princippet, så det bliver en del af den enkelte landmands værdisat, at der også er plads til det vilde på dyrkningsfladen. Danmarks Naturfredningsforenings respondent nævnte også hvordan *Enkeltbetalingsordningens* krav til plantedække på udyrkede arealer, direkte modarbejder naturforvaltning. Ifølge *Enkeltbetalingsordningen* skal plantedækket slås mindst en gang om året, og der stilles krav om, hvilke plantearter der må være i plantedækket samt antallet af træer og buske på arealet (Fødevarerministeriet, 2012).

De to respondenter fra rådgivningssektoren bekræftede, at det er hele bureaukratiet omkring *Enkeltbetalingsordningen* og øvrige regelsæt omkring markdriften, som var den største barrier, samt at det er øget viden hvilke tiltag der skal til, og hvordan de virker. I sidste ende mener de ikke, det er økonomien som er afgørende, men faglig indsigt og engagement.

3.1.3 Operationelt niveau

Respondenter:

- Arne Aksglæde (60 år), familielandbruget
- Lars Kronshage (45 år), Ødemark Gods, Storlandbrug
- Lars Ulrich, Skjoldemose Gods (45 år), konventionel planteavl
- Mogens Tved, Oremandsgård (62 år), økologisk planteavl
- Jens Erik La Cour (47 år), Dyrehavegård, konventionel svineproduktion

Alle respondenterne kunne nævne forskellige tiltag, som de på nuværende tidspunkt laver på deres ejendom med hovedvægt på pleje af levende hegn og vandhuller. Tre af respondenterne har fået udarbejdet biotopplan i forbindelse med udsætning af fuglevildt og har i forlængelse heraf udført en del tiltag (vildtstriber, barjordsstriber, insektvolde, kortslåede græsspor). På to af ejendommene, hvor ejerne prioriterer jagten højt, ville man udføre tiltagene uanset om de var påkrævet i forbindelse med biotopplanen.

Ingen respondenter gav specifikt udtryk for lovgivning, som hindrede dem i at lave tiltag på markfladen. Husdyrproducenten nævnte regelsættet omkring *Enkeltbetalingsordningen* og risikoen for træk i arealtilskuddet, hvis der laves fejl i forhold til reglerne for krydsoverensstemmelse. Den økologiske planteavler nævnte den ekstra økologi kontrol og dokumentation som noget, der bremsede dem i at lave tiltag på markfladen.

Alle respondenter var positive overfor at lade deres ejendom indgå i et Markvildtflav, hvor landmænd og øvrige lodsejere samarbejder med jægere og øvrige grønne organisationer om forvaltning af markvildtet. De så helt klart en fordel i muligheden for at få markvildtforvaltningen sat i system og organiseret, så de forskellige opgaver bliver effektivt udført, og der sker en arbejdsdeling. Samtidig blev muligheden for sparring og erfaringsudveksling også tillagt betydning.

Respondenterne var generelt i stand til selv at søge den viden, de havde behov for og brugte derudover de traditionelle rådgivere i landboforeningen og skovdyrkerforeningen. De fleste var interesseret i formidling af ny praktisk viden og faglig sparring om de muligheder for markvildtforvaltningen, som ejendommen indeholdt.

Der var ingen af respondenterne, som undlod at udlægge striber hvor til der kunne blive offentlig adgang som i de netop vedtagne randzoner langs søer og vandløb. De fleste respondenter har skov til ejendommen, hvortil der er offentlig adgang og dermed opfylder de lokale rekreative behov. Ingen respondenter havde noget imod offentlig adgang, når bare publikum holder sig til reglerne og holder hundene i snor.

Økonomi var en gennemgående begrundelse for ikke at lave flere tiltag. En eventuel tilskudsordning skal være enkel, så man ikke risikere at komme i konflikt med andre regelsæt. En tilskudsordning skal være praktisk gennemførlig, så den skaber værdi for markvildtet og ikke bare bliver brugt for tilskuddets skyld.

Generelt var lovgivningen ikke så stor en barriere for de udspurgte landmænd som ventet, men de fleste respondenter gav udtryk for, at lidt friere rammer med mere fleksible løsninger ville være motiverende, f.eks. hvis de arealer, hvor der bliver lavet tiltag, havde den samme gødningskvote, som så kunne flyttes til andre arealer, og man undgik besværet med at skulle fraregne arealet i gødningsregnskabet. Der var en tendens til at de ældre respondenter så enkeltbetalingsordningen og de øvrige regelsæt som en større barriere, end de yngre respondenter gjorde. Interessant var det desuden, at den økologiske landmand oplevede den økologiske drift i sig selv som en barriere pga. den ekstra kontrol og dokumentation, som den medførte, hvis man ønskede at anlægge vildtstriber. Desuden gav tiltagene et øget ukrudtstryk, som er sværere at kontrollere i det økologiske landbrug, som dog i sig selv er mere natur- og miljøvenligt og derfor ikke behøver så mange markvildttag som kompensation.

Ser vi på besvarelsen i forhold til de tre styringsniveauer, er respondenterne på det strategiske niveau helhedsorienteret og ser overordnet på landbruget som en helhed i forhold til EU og de danske myndigheder.

På det taktiske niveau ser man mere på værktøjer og løsninger på landbrugets udfordringer indenfor markvildtforvaltning. På det operationelle niveau ser den enkelte respondent på løsninger af de praktiske problemstillinger på den enkeltes bedrift.

3.2 Barrierer for integration af markvildtforvaltning i landbruget - delkonklusion

Da landmands-respondenterne i min undersøgelse udgør et meget lille udsnit af danske landmænd, har jeg sammenholdt mine iagttagelser med et indlæg som Natur- og vildtrådgiver Lars Gleerup holdt på Danmarks Jægerforbunds Markvildtkonference 27.-28. september 2012. Baseret på 20 års erfaring med natur- og vildtrådgivning i Djursland Landboforening, havde Lars Gleerup opstillet en række barrierer for Markvildtforvaltning i landbruget. Jeg har inddelt dem i de 4 grupper: lovgivning, motivation, viden og økonomi:

- **Lovgivning**
  - bureaukrati- og regel-”forstoppelse”- modstand mod flere tiltag, ændringer og forpligtelse
  - bordet fanger: frygt for at frivillig indsats fører til lovpligtige tiltag-kan man komme ud igen?
  - bekymring for offentlig adgang på randzoner, u-dyrket jord og vildttiltag
- **Motivation**
  - økonomisk krise – landmanden mangler mentalt overskud
  - psykologi - svært at bryde en stor mark, roderi i markkanten, dyrkningsfaglig stolthed
- **Viden**
  - manglende eller usikker viden om regler og tilskudsordninger på området – frygt for fejl ved kontrol og efterfølgende støttereduktion holder landmanden tilbage
  - behov for rådgivning – hvordan griber landmanden markvildtforvaltningen an og får et skub i den rigtige retning?

- *Økonomi*

- manglende attraktive ordninger – for besværligt, for stive regler eller for ringe tilskud
- økonomisk krise – landmanden mangler økonomisk overskud

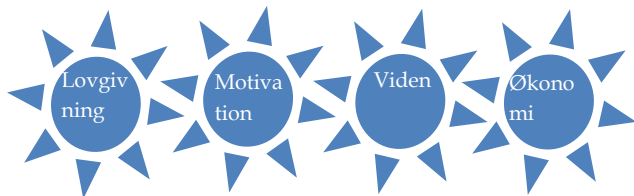
Gleerup (2012)

4 Markvildtstrategi

Strategi er fastlæggelse af et af mønster af handlinger, der sikrer, at organisationen når sine overordnede mål gennem øget konkurrenceevne og merværdi (Kjær et al, 2007)

Overfører vi det til en strategi for øget markvildtforvaltning i fremtidens landbrug, betyder det en fastlæggelse af handlinger, der kan overvinde de barrierer, der er for mere markvildtforvaltning. Kigger vi fortsat på ovenstående sætning, kan øget markvildtforvaltning også betyde øget konkurrenceevne, i takt med at EU's landbrugspolitik bliver mere grøn og naturforvaltningen bliver opprioriteret, samtidig med at en øget biodiversitet også kan betyde en øget merværdi på de producerede varer.

Markvildtstrategien vil hovedsagligt blive baseret på Natur og Landbrugskommissionens statusrapport samt kommissionens visionsnotat "*Natur og Landbrug – en ny start*" og bliver udarbejdet som et in-put til deres videre arbejde. Udgangspunkt bliver respondenternes svar og forslag til fremtidig markvildtforvaltning. Jeg vil fortsat bruge min opdeling af de mulige barrierer som elementer i integration af den fremtidige markvildtforvaltning, således at mit oplæg kommer til at bestå af de fire elementer: lovgivning, motivation, viden og økonomi. Strategiudviklingen kan illustreres ved nedenstående model, som forestiller et værk, hvori de fire elementer indgår som tandhjul, der hver især skal dreje rundt for at de andre tandhjul drejer og for at hele værket drejer rundt. Jeg vil derfor beskrive i strategi-oplægget hvad der skal til, for at få de enkelte tandhjul til at dreje rundt.

Markvildtforvaltning - egen tilvirkning 6/1 2013

4.1 Lovgivning

Det fremgår tydeligt af undersøgelsen, at lovgivning og regelsæt der vedrører markdriften, er en stor barrierer. Ifølge respondenterne fra Landbrug og Fødevarer bestyrelse, så ligger barrieren ikke kun hos landmændene men også de danske myndigheders stramme håndhævelse af *Enkeltbetalingsordningen* og reglerne omkring krydsoverensstemmelse udgør en barrierer. Derfor bliver det en vigtig del af Natur og Landbrugskommissionens arbejde at lægge op til en regelforenkling og harmonisering af de forskellige love og regelsæt.

Fremtidig lovgivning inden for naturforvaltning bør også indeholde klare retningslinjer for potentiel fredning af udyrkede landbrugsarealer, så landmanden på forhånd kender konsekvenserne ved udtagning af dyrkningsjord, og hvilke mulighederne han efterfølgende har for genopdyrkning.

Natur- og miljøforvaltningen skal gå fra at være en regulering af produktionen til at være en forbedring af natur og miljø (Petersen, F.B., 2012). En målrettet markvildtrådgivning kan også medvirke til, at man i stedet for en generel regulering udfører forvaltningen på ejendomsniveau, således at den enkelte landmand inspireres og motiveres til at gøre en ekstra indsats for markvildtforvaltningen på hans ejendom.

4.2 Motivation

Motivation er nok det vigtigste element i markvildtstrategien, for hvis landmanden er tilstrækkelig motiveret, kan de andre elementer i markvildtstrategien bedre overkommes. Derfor bør fremtidig naturforvaltning og i særdeleshed markvildtforvaltning, bygge på landmandens arbejdsglæde og kreativitet i stedet for at skabe modstand overfor naturhensyn. Forvaltningen skal i højere grad ske på ejendomsniveau, så den enkelte landmand oplever større grad af frihed og motivation til, i samarbejde med sine rådgivere, at finde løsninger, der lever op til fremtidig mål for naturforvaltning i landbruget.

En mere fleksibel regulering kunne også udmønte sig i at landmanden kompenseres på andre områder for de tiltag, han laver på dyrkningsfladen. Hvis vildtstriberne udlægges med en godkendt frøblanding, kunne de tælle med i efterafgrødearealet og dermed også

få en driftsmæssig betydning. Ifølge "*Vejledning i Enkeltbetalingsordningen 2010*" (Fødevarerministeriet, 2012) så skal det areal, som vildtstriberne udlægges på, fradrages i gødningsregnskabet da vildtstriberne ikke har nogen gødningskvote. Hvis striberne derimod havde samme gødningskvote, som afgrøden på den øvrige mark, så slap landmanden for ekstra administration ved udarbejdelse af gødningsregnskabet, og han fik en ekstra gødningskvote, han kunne flytte til mere højtydende områder af marken.

4.2.1 Markvildtlav – et lokalt samarbejde

Omverdens accept og opbakning er også en motivationsfaktor for mange landmænd. Alle respondenter i min undersøgelse var positive overfor tanken om at indgå i et lokalt markvildtlav, hvor landmænd og øvrige lodsejere samarbejder med jægere og andre grønne organisationer om den lokale forvaltning af markvildtet.

I forvaltningsplanerne for harer og agerhøns, som udkom i 2012, anbefales det, at den fremtidige forvaltning af markvildtet, sker igennem lokal forankring ud fra lokalt fastsatte målsætninger og baseres på frivillig arbejdskraft (Vildtforvaltningsrådet, 2012). Da Danmarks Jægerforbund siden 2010 tillige har gennemført to pilotprojekter, som påviser fordelene ved en samlet forvaltning af et større lokalområde samt hvordan et lokalt samarbejde skal organiseres, er det hensigten, at der inden udgangen af 2014 skal etableres 100 lokale Markvildtlav i Danmark (Rasmussen, B.O., 2012)

Et Markvildtlav er et lokalområde med flere ejendomme, som tilsammen dækker 1000-1500 ha. Driften af markvildtlavet er baseret på frivillig arbejdskraft og ledes af en styregruppe med en koordinator i spidsen. De praktiske forvaltningsopgaver varetages af lokale markvildtforvaltere, som er ansvarlige for, at de forskellige tiltag bliver udført korrekt og til tiden. Det betyder for de landmænd, som indgår i markvildtlavet, at de på frivillig basis stiller noget af deres jord til rådighed, hvorefter frivillige vil varetage den praktiske del af markvildtforvaltningen. På den måde vil landmanden blive lettet i det daglige arbejde og den praktiske udførelse af plejetiltag vil ikke blive en barriere for øget markvildtforvaltning. Samtidig vil der blive tilknyttet en professionel markvildtrådgiver, der vil bistå med faglig rådgivning.

Det er ikke kun landmænd og jægere, som kan deltage i et markvildtlav. Øvrige lodsejere og andre med interesse i markvildt, kan indgå i samarbejdet. Det skaber gode rammer for et lokalt samarbejde, hvor landmanden får hjælp til den praktiske markvildtforvaltning. Det lokale samarbejde giver også mulighed for dialog og for lokalområdets indblik i landmandens udfordringer i forbindelse med markvildtforvaltning og dermed en øget gensidig forståelse, der også kan bidrage til at tackle konflikter omkring offentlig adgang.

I Fangel på Midtfyn har man igennem en årrække haft et lokalt markvildtlav, hvor 22 landmænd og lodsejere er gået sammen med Fangel Jagtforening i et samarbejde om markvildtforvaltning på ca. 1000 ha. Lodsejerne stiller jord til rådighed og jagtforeningen står for det praktiske arbejde med plejetiltagene. Det blev belønnet med *"Danmarks Jægerforbunds Naturpris 2012"*, bla. fordi man ikke kun plejede det jagtbare vildt, men også det øvrige dyreliv til glæde for lokalområdet. Det lokale engagement kom til udtryk ved prisoverrækkelsen hvor næsten alle byens foreninger var mødt op (Danmarks Jægerforbund, 2012a). Det viser med al tydelighed, at et markvildtlav kan være med at skabe dialog og samarbejde mellem landmand, lodsejere og øvrige beboere i lokalområdet. Noget som helt sikkert kan blive en motivationsfaktor for mange landmænd.

4.3 Viden

Min undersøgelse understreger, at der er efterspørgsel på viden om markvildtforvaltning. Det gælder først og fremmest viden om hvilke regler, der gælder for tiltag på markfladen, hvad der gavner de enkelte vildtarter, hvordan tiltagene udføres rent praktisk og hvilken biologisk effekt de har. Landmanden har i dag adgang til rådgivning fra sin landboforening, skovdyrkerforening eller privatrådgiver. Det er dog forskelligt hvilke rådgivningskompetencer de enkelte rådgivningscentre besidder, så specifik rådgivning indenfor markvildtforvaltning kan godt være sporadisk.

Både Dansk Landbrugsrådgivning og Skovdyrkerforeningen har informationssystemer på deres hjemmesider, hvor interesserede kan hente information om markvildtforvaltning, hvilket der også er flere af respondenterne, der gør brug af. Selvom at Danmarks Jægerforbund og Dansk Landbrugsrådgivning i dag tilbyder en bred vifte af kurser og

efteruddannelse, bør markvildtforvaltning være en del af pensum for den fremtidige landbrugsuddannelse, således at nye landmænd i højere grad kommer til at opfatte markvildtforvaltning som en naturlig del af en tidssvarende landbrugsdrift, så det bliver en del af deres værdisæt, at der er naturligt liv på markerne.

4.3.1 Markvildtrådgivning

Ifølge de 2 rådgivere i min undersøgelse mangler planteavlskonsulenterne i de forskellige rådgivningscentre i mange tilfælde også viden om markvildtforvaltning. Det betyder, at når de assisterer landmanden med udfyldelse af den årlige EU-ansøgning, er der mange planteavlskonsulenter, som tilråder landmanden at undlade tiltag på markfladen for ikke at risikere at komme i konflikt med reglerne for krydsoverensstemmelse. Her kunne første fase i en målrettet markvildtrådgivning være, at planteavlskonsulenterne efteruddannes til at yde landmanden den mest basale markvildtrådgivning. Hvis landmanden herefter ønskede at yderligere rådgivning, kunne en særlig markvildtrådgiver rekvireres.

Markvildtrådgivningen kunne indgå som første fase af en tilskudspakke magen til det engelske *Entry Level Stewardship* (se afsnit 4.4.1). Derved ville tilskuddet blive optimeret, så det ikke blot gavnet landmandens økonomi, men også sikrede en maximal effekt på biodiversiteten.

Markvildtrådgiveren vil i samarbejde med landmanden kunne levere en målrettet markvildtrådgivning, som var tilpasset den enkelte ejendom. Udover faglig rådgivning, kunne markvildtrådgiveren også vejlede landmanden i lovgivning og bistå ham med ansøgning af relevante tilskudsordninger. Ved at landmanden bliver inddraget i rådgivningen, og den bliver målrettet hans ejendom og produktion, vil det givet øge hans motivation og vilje til at inddrage markvildtforvaltningen i den daglige drift. Det bliver også vigtigt for landmandens motivation, at han får en "værktøjskasse", hvor han selv kan vælge mellem forskellige løsninger, som f.eks. udarbejdelse af en naturplan eller Biotopplan som idekatalog.

4.3.2 Naturplaner

I forlængelse af Wilhjelm-udvalgets rapport "*En rig natur i et rigt samfund*", der udkom i 2001, udviklede Videnscenter for Landbrug i Skejby, DCE samt Naturstyrelsen et værktøj til frivilligt og aktivt at inddrage naturpleje i landbrugsdriften. Naturplanskonceptet giver landmanden et overblik over hvilke naturtyper, der findes på ejendommen, og hvad de betyder for den øvrige flora og fauna, hvordan de vedligeholdes og eventuelt kan udbygges og indpasses i det omgivne landskab. Desuden indeholder en naturplan også anvisninger på, hvordan negative påvirkninger fra landbrugsdriften forebygges samt mulige støtteordninger i forbindelse med naturpleje og naturbeskyttelse.

Naturplans-konceptet er bygget op over "*Brandmandens lov*", hvilket vil sige, at ejendommen gennemgås på samme måde, som en brandmand slukker en ildebrand. Først finder man ud af, hvor på ejendommen, der er oprindelig natur, hvordan den **bevares**, og hvordan den kan **beskyttes** mod uheldige påvirkninger fra landbrugsdriften. Dernæst finder naturplanskonsulenten ud af, om der er forsømte naturtyper, som kan **genoprettes**, og hvor der kan **etableres** nye naturtyper, eventuelt i forbindelse med eksisterende natur (Naturstyrelsen, 2013).

En naturplan udarbejdes ud fra landmandens egne ideer og ønsker for hans ejendom. Naturplanen kan derfor sagtens målrettes markvildtforvaltning og udarbejdes som en marknaturplan. Det er vigtigt, at landmanden involveres i naturplanen fra starten, så den ikke ender i en skrivebordsskuffe, men bliver starten på en dynamisk proces, hvor naturplanen fungerer som idekatalog og plan for ejendommens fremadrettede markvildtforvaltning.

4.3.3 Biotopplaner

Med udsætningsforliget der trådte i kraft 1. april 2007 (Miljøministeriet, 2007), blev det et krav, at hvis man ønskede at udsætte mere end en fasan eller agerhøne pr ha, skulle der udarbejdes en biotopplan for pågældende ejendom, hvor man ønskede udsætningen foretaget. En biotopplan er en plan for pleje og udvikling af de biotoper, hvor man forventer at foretage udsætning af vildt, således at den vilde bestand også tilgodeses. Biotopplanen udarbejdes vha. en række pointgivende tiltag på markfladen, efter samme

princip som det engelske ELS. Når der er samlet 100 point opnår man mulighed for udsætning af 7 fasaner eller agerhøns pr ha. De pointgivende tiltag er samtidig udvalgt, så de øger biodiversiteten på markfladen.

Selvom at biotopplanen er lovpligtig i forbindelse med udsætning af større mængder fuglevildt, kan den også udgøre et nyttigt værktøj til planlægning af markvildtforvaltning, da målrettede markvildttiltag er opprioriteret. Biotopplanen skal revideres og anmeldes til Naturstyrelsen hvert år inden 1. maj, hvilket giver anledning til at ejendommens markvildtforvaltning gennemgås en gang om året med mulighed for optimering af markvildttiltag.

4.4 Økonomi

Dyrkningsfladen er landmandens dyrkningsgrundlag, så det er naturligt, at han skal have en kompensation for at tage jord ud til markvildtforvaltning. Oftest er det dog ikke forbundet med det helt store udbyttetab, da de tiltag som gavner markvildtet, anlægges i markens randzoner, hvor udbyttet i forvejen lavt og hvor man ikke får fuld udnyttelse af den næring og planteværn man tilfører. Der kunne det i mange tilfælde optimere udbyttet, hvis disse hjælpestoffer blev flyttet ind i marken og man i stedet brugte randzonerne til markvildttiltag.

Enkeltbetalingsordningen tillader i dag en række tiltag på arealer i omdrift uden konsekvenser for arealtilskuddet, såfremt tiltagene opfylder en række krav til max bredde og max andel af markfladen. Det drejer sig om vildtstriber med i såning af bi- og vildtvenlige afgrøder, insektvolde, lærkepletter og 2 m barjordsstriber (Fødevareministeriet, 2012). Det betyder, at landmanden kan opretholde sit arealtilskud, når han udfører ovenstående tiltag. Endvidere har Fødevareministeriet en samling af tilskudsordninger, som under et kaldes "tilskud til natur- og miljøprojekter". Herunder findes følgende tilskudsordninger. I parentes er angivet ansøgere og ansøgte beløb i 2012 (Fødevareministeriet, 2013):

- Planlægning af natur- og miljøprojekter (15/4,6 mio.)
- Udarbejdelse af naturplaner (23/0,6 mio.)

- Etablering af vegetationsstriber (5/0,2 mio.)
- Særlige levesteder for dyrearter (38/4,9 mio.)
- Græsningsprojekter (108/21,2 mio.)
- Beskyttelse, etablering og genopretning af natur og miljø (55/14,6 mio.)
- Jordfordeling (0/0)
- I alt (246/46,1)
- I 2012 var der i alt afsat 20 mio. kr. (fødevareministeriet, 2013)

I forhold til tiltag på dyrkningsfladen, er ordningen "Tilskud til etablering af vegetationsstriber" interessant. Ordningen kan bruges som tilskud til etablering af vildtstriber med isåning af bi- og vildtvenlige frøblandinger. I 2012 blev den dog kun ansøgt af 5 ansøgere (Fødevareministeriet, 2013), hvilket kan skyldes at vegetationsstriben skal opretholdes i 5 år og at der kun ydes tilskud til etablering det første år.

Det, flere af respondenterne i min undersøgelse efterlyser, er en ordning, der selvfølgelig skal være en økonomisk gulerod, men som også kan fungere som en værktøjskasse, hvor den enkelte landmand kan udvælge de tiltag, som passer ind i driften på hans ejendom. Det er også et krav, at en tilskudsordning til markvildtforvaltning skal være enkel og nem at håndtere, således at tilskudsbeløbet ikke bliver ædt op af administration og udgifter til konsulentbistand.

4.4.1 Entry Level Stewardship

I England har man siden 2005 haft tilskudsordningen "*Entry Level Stewardship*" (ELS) under det engelske landdistriktsprogram. ELS yder tilskud til en natur og miljøvenlig landbrugsdrift og i dag benytter over 60 % af engelske landmænd ordningen og mere end 70 % af Englands landbrugsarealer er med i ELS (Natur og Landbrugskommissionen, 2012). Ordningen fungerer ved, at den enkelte landmand ud fra et katalog med mere end 65 forskellige tiltag sammensætter de tiltag, der passer til hans ejendom. Tiltagene varierer fra pleje af fortidsminder, hensynsfuld pleje af grøfter, diger og solitærtræer, anlæggelse af 2, 4 og 6 m bufferstriber samt i såning af bi- og vildtvenlige afgrøder og efterafgrøder mm. Hvert tiltag bidrager med et antal point pr 100 m eller pr ha som landmanden udfører eller anlægger med pågældende tiltag og der skal så samles 30 point/ha. Points pr tiltag

varierer, således at de tiltag som anlægges på markjord giver flest point. Når pointsummen er nået, udløser det et tilskud på £30/ha eller ca. 275 kr./ha (1£=9,1 kr.) for hele ejendommen. Det betyder at en ejendom på 100 ha skal samle $100 \cdot 30$ point = 3000 point. Det kan gøres på følgende måde:

Tiltag	Point pr længde/areal	Tiltag udført	pointsum
Pleje af hegn	42 pr 100 m	500 m	210
Ekstensiv pleje af permanent græs	85 pr ha	8 ha	680
Pleje af grøfter	24 pr 100 m	750 m	180
Udtagning af markhjørner	400 pr ha	1 ha	400
I såning af bi- og vildtvenlig afgrøde	450 pr ha	2 ha	900
12 m randzoner langs vandløb	400 pr ha	1,5 ha	600
Lærkepletter	5 pr stk.	18 lærkepletter	90
I alt			3060 point

Det betyder at på en 100 ha ejendom, vil de samlede tilskud blive på 27.500 kr. Antager vi, at de udtagne markhjørner er ukurante arealer, der ikke kan dyrkes optimalt, og de 1,5 ha randzone er lovpligtig udtagning, så forudsætter ovenstående tiltag en udtagning af 2 ha jord af den primære drift, hvilket vil sige 2 % af dyrkningsarealet. På mange ejendomme vil de godt kunne findes langs skovkanter og hegn, hvor udbyttet alligevel er reduceret i forhold til den øvrige mark.

Ovenstående eksempel fra England viser at der sagtens kan strikkes en ordening sammen som bidrager til en øget naturforvaltning på de enkelte ejendomme og dermed blive en økonomisk gulerod for mange landmænd, når blot det ikke medfører mere bureaukrati og kontrol. Men netop det, at den enkelte landmand får mulighed for selv at sammensætte de tiltag, der passer til ham og hans bedrift, burde medføre, at tilskuddet ikke bliver en forudsætning, men en motivation til øget markvildtforvaltning på dyrkningsarealet.

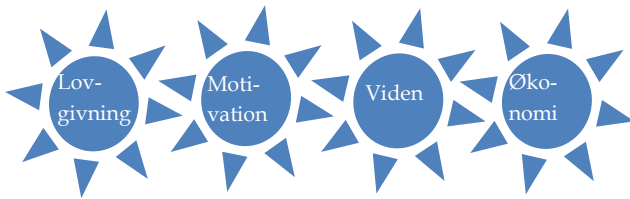
Markvildtforvaltningen bliver således ikke blot udført for tilskuddets skyld, men fordi landmanden ser en mening med det.

4.4.2 Markvildtforvaltning som driftsgren

Med en attraktiv tilskudsordning som den engelske ELS, ville det være muligt at "aflønne" landmanden som markvildtforvalter og dermed gøre markvildtforvaltning til en driftsgren. En anden mulighed kunne være såkaldte natursponsorater, hvor enkelte borgere eller virksomheder sponsorerer forskellige markvildttiltag, f.eks. pleje af et hegn, anlæggelse af en insektvold eller en markvildtstribe. Til gengæld får borgeren rekreative værdier og naturoplevelser og virksomheden får mulighed for at pleje et grønt image, det såkaldte Corporate Social Responsibility eller virksomhedens sociale ansvar.

4.5 Markvildtstrategi - delkonklusion

Ved fastlæggelse af en fremtidig strategi for markvildtforvaltning, er det vigtigt at sætte landmanden i centrum og se på, hvad der kan motivere ham, da det er afgørende for en optimal integration af markvildtforvaltningen, at landmanden selv kan se mening med tiltagene. Jeg har for hver af de fire motivationsfaktorer angivet hvilke virkemidler, der skal til for få dem til at "dreje rundt", således at barriererne for integration af markvildtforvaltning nedbrydes

Markvildtstrategi - integration af markvildtforvaltning i fremtidens landbrug

- **Lovgivning**
  - Regelforenkling og harmonisering imellem de forskellige regelsæt.
  - Fleksibel kontrol og håndhævelse af Enkeltbetalingsordningen og andre regelsæt vedr. markdriften.
  - Klare retningslinjer for potentiel fredning af udyrkede landbrugsarealer.
- **Motivation**
  - Fremtidig markvildtforvaltning bør bygge på kreativitet og arbejdsglæde.
  - Markvildttiltag giver lempelser på andre områder. F.eks. fleksible gødningskvoter og efterafgrøder.
  - Markvildtlav åbner mulighed for lokal dialog og samarbejde.
- **Viden**
  - Markvildtforvaltning bør være en del af pensum på landbrugsskolerne, så nye landmænd prægnes fra starten.
  - Efteruddannelse af planteavlskonsulenter.
  - Landmanden skal have en værktøjskasse, hvorfra han selv kan vælge de løsninger der passer til hans bedrift.
- **Økonomi**
  - Økonomisk kompensation for udtagning af dyrkningsjord.
  - Attraktiv tilskudspakke med valgmuligheder for den enkelte landmand.
  - Landmanden skal kunne se en mening med tilskudsordningen, så den ikke kun bliver brugt for tilskuddets skyld.

Sammenholder vi Markvildtstrategien med Natur- og Landbrugskommissionens visionsnotat "*Natur og landbrug – en ny start*" fremgår det at notatet i særlig grad lægger op til forbedringer på lovgivningsområdet med en mere intelligent natur- og miljøregulering, der i højere grad baseres på den enkelte ejendoms påvirkning af omgivelserne og således inspirerer og motiverer den enkelte landmand (Natur- og Landbrugskommissionen, 2012). Det fremgår, at der skal sikres en bedre sammenhæng mellem natur-, miljø- og erhvervsregulering, således at den samlede regulering kommer til at fremstå mere enkel, entydig og ubureaukratisk. Natur- og Landbrugskommissionen inddrager også oprettelsen af lokale markvildtlav, idet den skriver i "*Natur og landbrug – en ny start*", at der er for meget top-down regulering, og at man i stedet skal udvikle lokale løsninger i et samarbejde imellem lodsejere, arealforvaltere, organisationer, konsulenter og myndigheder. Altså netop de muligheder, der opstår ved etablering af markvildtlav som et lokalt forankret projekt.

5. Diskussion

I forbindelse med naturforvaltning er der mange diskussioner om, hvor meget naturen skal forvaltes, og hvor meget der skal overlades til vild, uberørt natur. På Danmarks Jægerforbunds markvildtkonference i september 2012(DJ, 2012b) blev det debatteret, hvorvidt Danmarks natur skulle deles op i såkaldt A- natur (Natura 2000 områder, nationalparker ol) og B-natur (naturen i kultur landskabet). Der var bred enighed blandt tilhørerne, som repræsenterede de grønne organisationer og landbruget, om at landet ikke skal deles op i natur og kultur, da det vil medføre en fragmentering af landskabet. Derimod skal der sikres et naturindhold i landbrugslandet, der giver plads til lærker, agerhøns, viber, markfirben mm. Det peger hen imod en målrettet markvildtforvaltning, der bygger bro imellem markvildtet og det moderne landbrug, bla ved anlæggelse af forskellige tiltag, der skabe fødemulighed og levesteder for markvildtet men som også danner en buffer eller randzone mellem dyrkningsfladen og den mere vilde og uberørte natur.

For at kunne fastlægge en målsætning er det nødvendigt at gøre biodiversiteten målbar. Vi ved at biodiversitet defineres som den samlede sum af forskellige dyr og planter (Landbrug & Fødevarer, 2011). Man skal derfor overveje, om biodiversiteten skal måles på arealbasis, ved at man registrere det areal som udlægges med markvildttiltag, eller skal målsætningen være baseret på udviklingen i bestandene. Det vil umiddelbart være mindst ressourcekrævende at gøre det på arealbasis, da registreringen kan ske via landmændenes årlige EU-ansøgning om arealtilskud, men det vil til gengæld være svært at registrere kvaliteten af arealerne. I forbindelse med oprettelsen af de lokale markvildtavl, skal der også udføres en løbende monitorering af bestandene af markvildt som led i en adaptiv forvaltning (se afsnit 4.2.1). Resultatet af monitoreringen skal indberettes til et centralt register og herigennem vil det være muligt at følge udviklingen i biodiversiteten.

I min undersøgelse tog jeg udgangspunkt i en gruppe på 5 landmænd. Det er jo kun et lille udsnit af danske landmænd, men hvis jeg skulle have haft et repræsentativt udsnit, skulle jeg efter eget skøn, have udspurgt ca. 80-100 landmænd. Det var der ikke tidsmæssige ressourcer til, så jeg valgte i stedet at snakke med et udsnit af landmænd i mit eget netværk. Det ville måske have givet en mere statistisk sikker undersøgelse at snakke med flere landmænd, men jeg mener, at de fem landmænd suppleret med respondenter fra Landbrug & Fødevarer, rådgivningssektoren og de grønne organisationer var tilstrækkeligt til at give en indikation af, hvilke barrierer der er for integration af markvildtforvaltning i landbruget. Netop ved at jeg udtog respondenter fra strategisk, taktisk og operationelt niveau indenfor landbruget sikrede en hvis bredde, som gjorde, at jeg i sidste ende kunne sammenholde deres besvarelser med de barrierer, som Lars Gleerup opstillede i sit indlæg på DJ's markvildtkonference i september 2012 (se afsnit 3.2)

Hvis man skal vægte de fire elementer i markvildtstrategien mod hinanden, så kan lovgivning og økonomi umiddelbart se ud til at være det tungeste element i markvildtstrategien, men hvis der er tilpas fokus på motivation og viden, vil det øge landmandens vilje til at tackle lovgivning og økonomi. Netop økonomien i forbindelse med markvildtforvaltning er interessant, for skal det være en forudsætning for markvildtforvaltning at landmanden får kompensation for tabt indtjening fra det udtagne areal, eller skal det betragtes som en del af godt landmandskab at der årligt afsættes arealer til markvildtforvaltning? Som jeg anfører i afsnit 4.4.1., så bør der være en økonomisk gulerod, som sikre at en større del af danske landmænd inddrager markvildtforvaltning på deres ejendom. Tilskudsordningen skal sammensættes, så landmanden kan se en mening med at bruge den, så ordningen ikke bare bliver brugt for tilskuddets skyld, men til at optimere markvildtforvaltningen på ejendommen til gavn for biodiversiteten.

6. Konklusion

Natur- og Landbrugskommissionens Statusrapport skaber et klart billede af en øget intensivering af landbruget igennem de sidste 60 år. En intensivering som har betydet, at mange små-biotoper har mistet deres betydning og er forsvundet eller groet til, og som dermed har betydet forringede levevilkår for markvildtet. Forvaltningsplaner for harer og agerhøns samt INTERREG projektet har klarlagt at markvildtet har behov for, at der bliver gjort en indsats. Det der nu mangler, er landmanden der som arealforvalter, spiller en central rolle i forvaltningen af markvildtet.

En spørgeundersøgelse blandt 11 aktører indenfor landbruget har afdækket, hvilke barrierer der er hos landmanden for øget markvildtforvaltning i landbruget.

Respondenterne var udvalgt fra henholdsvis det strategiske, taktiske og operationelle niveau i landbruget. De afdækkede barrierer falder indenfor lovgivning, motivation, viden og økonomi. Det vil sige, hvilken lovgivning der bremser landmanden i markvildttiltag, hans personlige holdning til markvildtforvaltning, hvilken viden han mangler for at inddrage markvildtforvaltning i driften og endelig, hvilke økonomiske årsager er der til, at markvildtforvaltning ikke bliver inddraget noget mere.

Ud fra de opstillede barrierer er der udarbejdet en markvildtstrategi, som er en strategi for hvordan barriererne nedbrydes, så integration af markvildtforvaltning i fremtidens landbrug øges. Strategien er udarbejdet ud fra lovgivning, motivation, viden og økonomi, der som fire tandhjul indgår i et værk. Strategien går således ud på at få de fire tandhjul til at køre som en samlet markvildtforvaltning. Lovgivningsmæssigt ved at de love og regler, som landmanden kommer i berøring med på dyrkningsfladen, bliver harmoniseret og forenklet, så de bliver mere overskuelige for landmanden. Landmandens motivation øges ved at den fremtidige forvaltning bliver målrettet den enkelte ejendom, så landmanden får mere medbestemmelse, bla. vha. en værktøjskasse med forskellige løsninger, som han selv kan vælge imellem. Endelig skal landmand have en økonomisk gulerod ved adgang til en attraktiv tilskudsmulighed, som ved enkelthed og fleksibilitet, motivere landmanden til at inddrage markvildtforvaltning i sin landbrugsproduktion og ikke blot søger ordningen for tilskuddets skyld.

Målrettet rådgivning kommer til at spille en central rolle i den fremtidige markvildtforvaltning. Markvildtrådgiveren skal bistå landmanden i at planlægge markvildttiltagene, så de ikke kommer i konflikt med *Enkeltbetalingsordningen* eller andre regelsæt på markfladen. Rådgiveren skal inspirere med faglig viden, så landmanden får udført de ønskede tiltag fagligt korrekt og med størst mulig positiv effekt på biodiversiteten. Endelig skal markvildtrådgiveren vejlede landmanden i ansøgning af relevante tilskudsordninger, så det giver et økonomisk bidrag til markvildtforvaltningen og ikke blot går op i bøvl med ansøgning og administration. Overordnet set skal markvildtrådgiveren motivere landmanden og udstyre ham med den førømtalte værktøjskasse, så denne kommer til at føle medejerskab og skaberglæde i forhold til markvildtforvaltningen på sin ejendom og ikke blot udføre tingene, fordi det kræves fra centralt hold.

7. Perspektivering

Ved at lade markvildtrådgivning blive en central del af den fremtidige landbrugsdrift, vil det inspirere og motivere landmanden til at lade markvildtforvaltning til en del af den fremtidige driftsplanlægning. Når planteavlskonsulenterne efteruddannes indenfor markvildtforvaltning, vil de være i stand til at inspirere landmanden til at øge markvildtforvaltningen på sin ejendom. Landmanden vil nu selv kunne beslutte, hvorvidt han ønsker mere markvildtrådgivning og herefter tilknytte en markvildtrådgiver, der kan guide landmanden igennem lovgivning og tilskudsordninger samt bidrage med faglig viden.

Den faglige rådgivning kunne være delt op i moduler, så landmanden selv kan vælge hvor meget rådgivning, han ønsker at modtage. Eksempelvis et grundlæggende "markvildttjek", hvor markvildtrådgiveren orienterer ham om de muligheder der er på hans ejendom. Dernæst kunne landmanden vælge at få udarbejdet en marknaturplan som en samlet plan for den fremtidige markvildtforvaltning. Ud fra marknaturplanen landmanden beslutte sig for et tilskuds-modul, hvor ejendommen indgår i en tilskudsordning, tilsvarende det engelske Entry Level Scheme og endelig kan han overveje om hans ejendom skal indgå i et lokalt markvildtlav.

Netop markvildtlav kommer til at spille en vigtig rolle i den fremtidige markvildtforvaltning. Forvaltningen får større effekt på biodiversiteten ved at blive udført sammenhængende over et større lokalområde og bliver tillige effektiviseret ved organiseret, frivillig arbejdskraft. Netop det lokale samarbejde og dialogen, vil blive en fremtidig motivationsfaktor for mange landmænd. En dialog, der også kan være med til at løse andre problemstillinger imellem landmanden og det omgivne lokalsamfund og dermed bidrage til den generelle landdistriktsudvikling gennem øget livskvalitet i landområderne.

Litteratur og øvrige kilder

Danmarks Jægerforbund (2012a): *Naturprisen: Fyn er fin og Fangel er i front (bragt 23/6 2012)*

d. 9/1 2013: <http://www.jaegerforbundet.dk/page651.aspx?recordid651=2406>

Danmarks Jæger Forbund (2012b), oplæg til Markvildtkonference, 27-28/9 2012

d. 13/1 2013: www.jaegerforbundet.dk/ref.aspx?id=7995

Danmarks Naturfredningsforening (2012) *Naturen i Danmark - Vision eller Virkelighed, Wilhjelm +10*

Dansk Ornitologisk Forening(2012) DOF basen: Sanglærke d. 1/12 2012:

<http://www.dofbasen.dk/ART/art.php?art=09760>

DCE - Nationalt center for Miljø og energi (2001) *Miljø og Natur 2001*

Rådet for Den Europæiske Union (1993) *Rådets afgørelse 93/626/EØF af 25. oktober 1993 om indgåelse af konventionen om den biologiske mangfoldighed*, Europa-Kommissionen

Europaudvalget (2012) *Samlenotat Rådsmøde (landbrug og fiskeri) den 28.-29. november 2012*

Udenrigsministeriet

Fødevarerministeriet (2012) *Driftsloven* d. 26/12 2012:

<http://www.fvm.dk/driftsloven.aspx?ID=15874>

Fødevarerministeriet (2012) *Vejledning i Enkeltbetalingsordningen 2012*

Fødevarerministeriet (2013): vedr. ansøgninger til Natur og miljøprojekter 2012:

d. 6/1 2013:

<http://naturerhverv.fvm.dk/Default.aspx?ID=46773&PID=165777&NewsID=7541&Printerfriendly=2&toplogo=/Files/System/CorporateLogoNaturErhverv.gif>

Fødevarerministeriet (2013): vedr. samlet beløb til Natur og miljøprojekter 2012:

d. 6/1 2013:

<http://www.fvm.dk/Default.aspx?ID=18486&PID=167232&year=&NewsID=7610>

Game & Wildlife Conservation Trust, UK (2009): *Conserving the grey partridge*

Gleerup, L. (2012) *Barrierer for aktiv naturforvaltning, set fra landmandens perspektiv* indlæg på Markvildtkonference, Danmarks Jægerforbund, september 2012

Harnow Klausen, Ole (2005): *Hvad er videnskabsteori?* Akademisk forlag

INTERREG Fehmern Bælt d. 22/12 2012: www.vildtforvaltning.eu

Petersen, F.B. (2012): *Tiden er moden*. I: moMentum nr. 3 2012

Kjær, H., Skriver, H.J., Staunstrup, E. (2007) *Organisation*, Trojka 2007

Landbrug & Fødevarer (2011): *En målrettet indsats for mangfoldigheden-L & F's anbefalinger til en fremtidig indsats for natur og biodiversitet*.

Miljøministeriet (2007): *Vildtinformation'07*

Natural England (2013): *Entry Level Stewardship* 6/1 2013:

<http://www.naturalengland.org.uk/ourwork/farming/funding/es/els/default.aspx>

Natur og Landbrugskommissionen (2012) *statusrapport*

Natur og Landbrugskommissionen (2012) *Natur og landbrug - en ny start*

Naturstyrelsen (2012): *Hvad er Natura 2000?* d. 22/12 2012:

http://www.naturstyrelsen.dk/Naturbeskyttelse/Natura2000/Hvad_er_Natura_2000/

Naturstyrelsen (2013): *Brandmandens lov* d. 8/1 2013:

http://www.naturstyrelsen.dk/Naturbeskyttelse/National_naturbeskyttelse/Paragraf3/Naturpleje/igang/

Naturstyrelsen (2013): *Vejledning om udarbejdelse af Biotopplaner og udsætning af fasaner og agerhøns*

Rasmussen, B.O., (2012): *Markvildtslav I: JÆGER* nr. 12/2012, Danmarks Jægerforbund

Retsinformation (2012) *Museumsloven* d. 26/12 2012:

<https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=12017>

Retsinformation (2012) *Naturbeskyttelsesloven* d. 26/12 2012:

<https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=127104>

Statsministeriet (2011) Regeringsgrundlag: *Et Danmark der står sammen*

Vildtforvaltningsrådet (2012): *Udkast til forvaltningsplan for agerhøns*, Naturstyrelsen

Vildtforvaltningsrådet (2012): *Udkast til forvaltningsplan for hare*, Naturstyrelsen

Wilhelm-udvalget (2001): *En rig natur i et rigt samfund*, Naturstyrelsen

Bilag:**Bilag 1: Interviewguide****Landbrug & Fødevarer:****Rådgivning****Grønne organisationer**

Interviewspørgsmål
<ul style="list-style-type: none"> • <i>Jeg præsenterer mig selv, mit bachelor-projekt og hvilke hovedemner jeg vil komme ind på i løbet af interviewet.</i> • Markvildtforvaltning=forvaltning af arter som lærker, viber, agerhøns, harer bla. Ved anlæggelse af tiltag som randzoner, insektvolde, barjordstriber, vildtstriber med isåning af bi- og vildtvenlige arter • <i>OK at samtalen optages?</i> • <i>Respondenten præsenterer sig selv og sin organisation</i>
1. Hvilke barrierer mener du der er for integration af markvildtforvaltning i landbruget
2. Hvilken form for markvildtrådgivning mangler landbruget?
3. Hvilken lovgivning/regelsæt er den største hæmsko for mere markvildtforvaltning i landbruget?
4. Hvis der var en økonomisk gevinst/kompensation, tror du så at landmændene ville være indstillet på at opdele større markflader med markvildtstriber, insektvolde ol?
5. Hvilke krav skal der være til en specifik tilskudsordning for markvildtforvaltning, hvor landmanden bliver belønnet efter mængden af markvildttiltag han laver " Markvildtpakken "?
6. Hvad kan motivere landmændene til at udlægge 1-2 % af den dyrkede jord med tiltag for markvildtet?
7. Ser du muligheder i dannelsen af markvildtlav , hvor landmænd, lodsejere og jægere/jagtforeninger samarbejder, være med til at fremme integrationen af markvildtforvaltning? <i>Hvorfor/hvorfor ikke</i>

Landmænd

Interviewspørgsmål
<ul style="list-style-type: none"> • Jeg præsenterer mig selv, mit bachelor-projekt og hvilke hovedemner jeg vil komme ind på i løbet af interviewet. • Markvildtforvaltning=forvaltning af arter som lærker, viber, agerhøns, harer bla. Ved anlæggelse af tiltag som randzoner, insektvolde, barjordstriber, vildtstriber med isåning af bi- og vildtvenlige arter • OK at samtalen optages? • Respondenten præsenterer sig selv og sin ejendom/produktion
1. Nævn 3 ting der kan forbedre vilkårene for markvildtet (agerhøns, harer, lærker, viber)
2. Hvilke markvildttiltag laver du på nuværende tidspunkt? (gerne med angivelse af areal eller længde) <i>Hvis vi ser bort fra Biotopplan?</i>
3. Hvis nej til sprg (2) hvad hindrer dig så i at lave tiltag for markvildtet?
4. Hvilken form for markvildtrådgivning mangler du?
5. Er der lovgivning som bremser dig i at lave tiltag på markfladen?
6. er offentlig adgang , noget som bremser dig i at lave tiltag på markfladen?
7. Hvis der var en økonomisk gevinst/kompensation, ville du så være indstillet på at opdele dine marker med markvildtstriber, insektvolde ol?
8. Hvilke krav ville du stille til en specifik tilskudsordning for markvildt " Markvildtpakken "?
9. Hvad skal der til for at du ville udlægge 1-2 % af din dyrkede jord med tiltag for markvildtet?
10. Ville du være interesseret i, at lade din ejendom indgå i et markvildtlaug , hvor landmænd, lodsejere og jægere/jagtforeninger samarbejder om markvildtforvaltning - hvorfor/hvorfor ikke?

Bilag 2: Skema til strukturering af interview**Landbrug & Fødevarer**

Interview udført dato: 19/12 2012

Respondent: adm. Dir. Mads Birk, landboforeningen GEFION

<i>Emne</i>	<i>Spørgsmål/område</i>	<i>Typiske svar</i>	<i>Tidsreference</i>
Viden/rådgivning	1. Hvilke barrierer mener du der er for integration af markvildtforvaltning i landbruget	1. Produktionshensyn harmonerer ikke altid med naturhensyn. Afhænger af den enkelte landmands præference.	1:05
	2. Hvilken form for markvildtrådgivning mangler landbruget?	2. Vi samarbejder med skovdyrkerforeningens vildtplejerådgiver. Han dækker området godt af. Mange landmænd er opmærksomme på at drive landbrug med naturhensyn.	2:45 3:10
Lovgivning	3. Hvilken lovgivning/regelsæt er den største hæmsko for mere markvildtforvaltning	3. må melde pas, men enig i at kryds overensstemmelse og enkeltbetalingsordningen. EU ansøgning er blevet så kompliceret, at landmanden ikke ønsker at tage chancer.	4:40

Kommentar: regulering på ejdomsniveau med målrettede tiltag. Helhedsplan på ejdomsniveau der inddrager både miljø og natur.

<i>Emne</i>	<i>Spørgsmål/område</i>	<i>Typiske svar</i>	<i>Tidsreference</i>
Økonomi	<p>4. Hvis der var en økonomisk gevinst/kompensation, tror du så at landmændene ville være indstillet på at opdele større markflader med markvildtstriber, insektvolde ol?</p> <p>5. Hvilke krav skal der være til en specifik tilskudsordning for markvildtforvaltning, hvor landmanden bliver belønnet efter mængden af markvildtiltag han laver "Markvildtpakken"?</p>	<p>4. Hvis der er en økonomisk kompensation. Skal laves praktisk. Afhænger af interesse og temperament. MVL kunne være katalysator ved eksemplets magt</p> <p>5. meget mere gulerod, i stedet for pisk. Dem der vil mere belønnes.</p>	<p>21:40</p> <p>23:55</p> <p>7:05</p> <p>7:40</p>
Motivation	<p>6. Hvad kan motivere landmændene til at udlægge 1-2 % af den dyrkede jord med tiltag for markvildtet?</p> <p>7. Hvilke muligheder ser du i dannelsen af markvildtlav, hvor landmænd, lodsejere og jægere/jagtforeninger samarbejder, være med til at fremme integrationen af markvildtforvaltning?</p> <p>a. Hvorfor/hvorfor ikke?</p>	<p>6. Regulering på ejendomsniveau. Kompensation på andre områder N-kvote, efterafgrøder. Økonomisk gulerod</p> <p>7. Godt at få landmændene til at arbejde sammen. Vi har fået etableret en del vandløbslav, som fungerer fint. Det kræver nogle ildsjæle til at sætte i gang. Starthjælp og en organisation.</p>	<p>9:00</p> <p>11:50</p> <p>13:00</p> <p>13:30</p>

Skema til strukturering af interview vedr. Bachelor-projektet:

Integration af markvildtforvaltning

Landbrug & Fødevarer- rådgiver

Interview udført dato: 19/12 2012

Respondent: Ib W Jensen, Familielandbruget og Landbrug & Fødevarer

<i>Emne</i>	<i>Spørgsmål/område</i>	<i>Typiske svar</i>	<i>Tidsreference</i>
Viden/rådgivning	1. Hvilke barrierer mener du der er for integration af markvildtforvaltning i landbruget	1. EU's enkeltbetalingsordning ikke spiller sammen med øvrig lovgivning indenfor NF. Nævner eksempel med græs på naturareal max 40 cm d 31/8 ved kontrol d. 29/10 havde græsset været slået, men var igen 40 cm.	0:55
	2. Hvilken form for markvildtrådgivning mangler landbruget?	2. Naturplaner er et godt værktøj og idekatalog. Tilskudsordning med tilskud til NPLN bør gøres permanent	3:15
Lovgivning	3. Hvilken lovgivning/regelsæt er den største hæmsko for mere markvildtforvaltning	3. ingen tvivl om, at det er EBO som markvildtforvaltningen kolliderer med. EU-kommissionen, siger det er den danske stat, der gør det forkert og staten siger det er stramme EU-regler. Alle skubber sorteper videre. F.eks. England og Sverige tolker anderledes. L&F: skal naturarealer skilles ud fra EBO.	4:52
		Post CAP 2013 bliver til Post CAP 2014. skal finde allierede i EU til at få ændret lovgivningen	5:50 7:00

<i>Emne</i>	<i>Spørgsmål/område</i>	<i>Typiske svar</i>	<i>Tidsreference</i>
Økonomi	<p>4. Hvis der var en økonomisk gevinst/kompensation, tror du så at landmændene ville være indstillet på at opdele større markflader med markvildtstriber, insektvolde ol?</p> <p>5. Hvilke krav skal der være til en specifik tilskudsordning for markvildtforvaltning, hvor landmanden bliver belønnet efter mængden af markvildttiltag han laver "Markvildtpakken"?</p>	<p>4. givet at flere ville, hvis der var en økonomisk gulerod og hvis det ikke var så bureaukratisk ift. gødningsregnskab.</p> <p>5. det skal være et enkelt værktøj, som landmanden selv kan disponere med Har lange udsigter i Danmark pga. mange omkostninger på vandplaner.</p>	<p>7:45</p> <p>11:30</p> <p>15:30</p>
Motivation	<p>6. Hvad kan motivere landmændene til at udlægge 1-2 % af den dyrkede jord med tiltag for markvildtet?</p> <p>7. Hvilke muligheder ser du i dannelsen af markvildtavl, hvor landmænd, lodsejere og jægere/jagtforeninger samarbejder, være med til at fremme integrationen af markvildtforvaltning?</p> <p>a. Hvorfor/hvorfor ikke?</p>	<p>6. Vildtstriber som efterafgr god ide. hvis landmænd kunne udlægge mager jord med vildtstriber ol også flytte n-kvoten til bedre jord. Mere fleksibilitet, så man ikke blev straffet, for at lade et par m stå ude ved hegnet</p> <p>7. god ide, men udfordring at opnå enighed, specielt hvis det går ud over "den lille mand". Begynd "nedefra" med den enkelte lodsejer.</p>	<p>8:00</p> <p>16:50</p> <p>17:30</p>

Skema til strukturering af interview vedr. Bachelor-projektet:

*Integration af markvildtforvaltning***Rådgivning**

Landbrug & Fødevarer- rådgiver

Interview udført dato: 18/12 2012

Respondent: Miljøkonsulent Kristian Petersen, Patriotisk Selskab

<i>Emne</i>	<i>Spørgsmål/område</i>	<i>Typiske svar</i>	<i>Tidsreference</i>
Viden/rådgivning	1. Hvilke barrierer mener du der er for integration af markvildtforvaltning i landbruget 2. Hvilken form for markvildtrådgivning mangler landbruget?	1. snitfladen mellem natur og landbrug: hvor skal der være hvad? En meget stram krydsoverensstemmelse og landmandens skræk for at komme i konflikt med den. Landmanden mangler viden-undervisning. Der mangler små specialmaskiner 2. der kommer flere og flere regler=regeljungle Information om effekt af tiltag. Indpasning i markplan som rationaliseres	0:45 2:42 3:15 4:15 4:45 4:55 6:00
Lovgivning	3. Hvilken lovgivning/regelsæt er den største hæmsko for mere markvildtforvaltning	3. frygten for krydsoverensstemmelse og forbuddet mod jordbehandling i permanentgræs	8:10

<i>Emne</i>	<i>Spørgsmål/område</i>	<i>Typiske svar</i>	<i>Tidsreference</i>
Økonomi	4. Hvis der var en økonomisk gevinst/kompensation, tror du så at landmændene ville være indstillet på at opdele større markflader med markvildtstriber, insektvolde ol?	4. Hvis der var en økonomisk gulerod	9:00
	5. Hvilke krav skal der være til en specifik tilskudsordning for markvildtforvaltning, hvor landmanden bliver belønnet efter mængden af markvildtiltag han laver " Markvildtpakken "?	5. enkelthed og skal harmonere med krydsoverensstemmelse. Medføre lempelse på andre områder	11:45 12:30
Motivation	6. Hvad kan motivere landmændene til at udlægge 1-2 % af den dyrkede jord med tiltag for markvildtet?	6. gulerod i stedet for pisk	13:40
	7. Hvilke muligheder ser du i dannelsen af markvildtlav , hvor landmænd, lodsejere og jægere/jagtforeninger samarbejder, være med til at fremme integrationen af markvildtforvaltning? a. Hvorfor/hvorfor ikke?	7. gode muligheder-vigtig med organisation og breder sammensætning, så det ikke hænger på de få. Positivt gruppepres.	14:35 17:50

Skema til strukturering af interview vedr. Bachelor-projektet:
Integration af markvildtforvaltning

Landbrug & Fødevarer- rådgiver

Interview udført dato: 4/1 2013

Respondent: Natur Og Miljøkonsulent **Cammi Aalund Karlsruud**, Videnscenter for Landbrug

<i>Emne</i>	<i>Spørgsmål/område</i>	<i>Typiske svar</i>	<i>Tidsreference</i>
Viden/rådgivning	1. Hvilke barrierer mener du der er for integration af markvildtforvaltning i landbruget	1. flere årsager: bureaukrati i forbindelse med EU-ansøgning og frygten for at lave fejl, der medfører, trak i arealtilskuddet	0:25
	2. Hvilken form for markvildtrådgivning mangler landbruget?	2. faglig rådgivning om de tiltag landmanden skal lave (hvad, hvornår, hvorfor). De alm. Planteavlskonsulenter skal også kunne inspirere	1:47 3:05
Lovgivning	3. Hvilken lovgivning/regelsæt er den største hæmsko for mere markvildtforvaltning	3. Har i dag allerede mulighed for at lave mange markvildttiltag. Usikkerheden ved risikoen krydsoverensstemmelse. Smidigere regler.	5:28 6:20 7:00

<i>Emne</i>	<i>Spørgsmål/område</i>	<i>Typiske svar</i>	<i>Tidsreference</i>
Økonomi	4. Hvis der var en økonomisk gevinst/kompensation, tror du så at landmændene ville være indstillet på at opdele større markflader med markvildtstriber, insektvolde ol?	4. Det er svært at svære på. Det afhænger af den enkelte landmands temperament.	8:53
	5. Hvilke krav skal der være til en specifik tilskudsordning for markvildtforvaltning, hvor landmanden bliver belønnet efter mængden af markvildtiltag han laver " Markvildtpakken "?	5. det skal være nemt og enkelt, men det er ikke pengene som er afgørende	10:30
Motivation	6. Hvad kan motivere landmændene til at udlægge 1-2 % af den dyrkede jord med tiltag for markvildtet?	6. det er et spørgsmål om øget viden om biodiversitet og hvad gavner den+formidling af den gode historie. Afhænger af størrelsen	12:15
	7. Hvilke muligheder ser du i dannelsen af markvildtlav , hvor landmænd, lodsejere og jægere/jagtforeninger samarbejder, være med til at fremme integrationen af markvildtforvaltning? a. Hvorfor/hvorfor ikke?	7. Et rigtig godt initiativ med mulighed for afprøvning i stor skala. Den frivillige arbejdskraft kan udføre plejetiltag for landmanden	15:40 16:40

Skema til strukturering af interview vedr. Bachelor-projektet:
Integration af markvildtforvaltning

Grønne organisationer

Rapport om: Barrierer for integration af markvildtforvaltning-grønne organisationer

Interview udført dato: 19/12 2012

Respondent: Michael Stoltze, Natur & Samfund

<i>Emne</i>	<i>Spørgsmål/område</i>	<i>Typiske svar</i>	<i>Tidsreference</i>
Viden/rådgivning	1. Hvilke barrierer mener du der er for integration af markvildtforvaltning i landbruget	1. udyrkede arealer/ striber kan vokse ind i § 3-beskyttelse og hvis bilag-4 arter indfinder sig, bliver arealet også omfattet af fredning. Mere fleksibilitet	0:30
	2. Hvilken form for markvildtrådgivning mangler landbruget?	2. ikke så meget inde i markvildtrådgivning, dog optaget af DJ's arbejde. Arbejder selv mest med beskyttelse. Sammenfattende: rådgivning om bred forvaltning der gavner jagt og den brede offentlighed.	2:05
Lovgivning	3. Hvilken lovgivning/regelsæt er den største hæmsko for mere markvildtforvaltning i landbruget?	3. Naturbeskyttelseslovens § 3, udyrkede arealer kan vokse sig ind i. Fredning bør i stedet tinglyses sammen med erstatning. Enkeltbetalingsordningens krav til naturlignende tilstand. Plantedækkekrav. Andre landes regeringer kan tackle det.	5:30 6:19 6:45

<i>Emne</i>	<i>Spørgsmål/område</i>	<i>Typiske svar</i>	<i>Tidsreference</i>
Økonomi	4. Hvis der var en økonomisk gevinst/kompensation, tror du så at landmændene ville være indstillet på at opdele større markflader med markvildtstriber, insektvolde ol?	4. Hvis der en økonomisk gulerod og hvis landmanden ikke bliver ramt af anden lovgivning, så han mister dyrkningsretten	7:40
	5. Hvilke krav skal der være til en specifik tilskudsordning for markvildtforvaltning, hvor landmanden bliver belønnet efter mængden af markvildtiltag han laver	5. er ikke glad for tilskudsordninger som sådan, det der skal være tilskud, eller betaling for, skal være til gavn for offentligheden. Det er varerne som skal finansiere det. Det internationale støttede landbrug er et problem. Der skal ikke være tilskud decideret kommerciel jagt	8:40 11:30
Motivation	6. Hvad kan motivere landmændene til at udlægge 1-2 % af den dyrkede jord med tiltag for markvildtet?	6. at man undgår bordet fanger-regler	12:40
	7. Ser du muligheder i dannelsen af markvildtlav , Hvorfor/hvorfor ikke?	7. meget positiv-men husk landskabelige hensyn så man undgår majsstriber, udsætningspladser ol der skæmmer	14:50

Skema til strukturering af interview vedr. Bachelor-projektet:
Integration af markvildtforvaltning

Rapport om: Barrierer for integration af markvildtforvaltning-grønne organisationer

Interview udført dato: 20/12 2012

Respondent: **Thyge Nygård, Landbrugspolitisk medarbejder, Danmarks Naturfredningsforening**

<i>Emne</i>	<i>Spørgsmål/område</i>	<i>Typiske svar</i>	<i>Tidsreference</i>
Viden/rådgivning	1. Hvilke barrierer mener du der er for integration af markvildtforvaltning i landbruget 2. Hvilken form for markvildtrådgivning mangler landbruget?	1. mange på forskellige plan: driftsøkonomiske -vil gerne høste mest muligt på marken, Lovgivning: EBO, presser mange landmænd, der så vælger den sikre løsning ikke at lave nogen tiltag. Viden: mangler viden om hvad der er det rigtige at gøre for vildtet. Holdning/motivation: trang til opdyrkning, tager lige en ekstra plovfurer, accepterer at der gror noget andet i heget som ikke vokser ind i marken-nok den største barrierer	0:25 3:30
		2. viden om markvildtets behov, lidt mere plads til "det vilde" turde bruge det der kommer af sig selv uden nødvendigvis at så dyre frøblandinger, især i vårsæden.	4:00
Lovgivning	3. Hvilken lovgivning/regelsæt er den største hæmsko for mere markvildtforvaltning i landbruget?	3. enkeltbetalingsordningens regler om plantedække-ren dansk fortolkning. Krydsoverensstemmelse (mener ellers ikke der bør være noget)	6:00

<i>Emne</i>	<i>Spørgsmål/område</i>	<i>Typiske svar</i>	<i>Tidsreference</i>
Økonomi	4. Hvis der var en økonomisk gevinst/kompensation, tror du så at landmændene ville være indstillet på at opdele større markflader med markvildtstriber, insektvolde ol?	4. ja, det tror jeg godt. Enten med en gulerod eller med lovkrav om max markstørrelser i enkeltbetaling. Ved et økonomisk incitament, løber man hurtigt ind i at administrationen sluger hovedparten af tilskuddet. Vi skal have fantasien i brug for at finde de rigtige incitament, i stedet for lovgivning.	7:20 7:58 8:25
	5. Hvilke krav skal der være til en specifik tilskudsordning for markvildtforvaltning, hvor landmanden bliver belønnet efter mængden af markvildtiltag han laver	5. den engelske ordning er værd at kigge på, hvor man kan vælge i mellem forskellige tiltag	8:45
Motivation	6. Hvad kan motivere landmændene til at udlægge 1-2 % af den dyrkede jord med tiltag for markvildtet?	6. det vigtigste er at landmændene får det som en del af deres værdisæt at der er liv på markerne ellers kan man godt glemme det	9:40
	7. Ser du muligheder i dannelsen af markvildtavl , Hvorfor/hvorfor ikke?	7. det lyder rigtig spændende, med mulighed for en fornuftig forvaltning af vores større vildtarter	11:05

Skema til strukturering af interview vedr. Bachelor-projektet:

*Integration af markvildtforvaltning***Landmænd**

Rapport om: Barrierer for integration af markvildtforvaltning-landmand

Interview udført dato: 18/12 2012

Respondent: **Arne Aksglæde, Hundstrup, Familielandbruget, mindre bedrift**

<i>Emne</i>	<i>Spørgsmål/område</i>	<i>Typiske svar</i>	<i>Tidsreference</i>
Viden/rådgivning	1. Nævn 3 ting der kan forbedre vilkårene for markvildtet 2. Hvilke markvildttiltag laver du på nuværende tidspunkt? 3. hvis nej til sprg (2) hvad hindrer dig så i at lave tiltag for markvildtet? 4. Hvilken form for markvildtrådgivning mangler du?	1. levende hegn, vandhuller, insektvolde 2. oprenset tilgroet vandhul bevarer gamle skel/dier 3. økonomi-er ikke selv jæger 4. nej, samler selv viden	0:30 1:20 2:10 3:10
Lovgivning	5. Er der lovgivning som bremser dig i at lave tiltag på markfladen 6. bekymring for offentlig adgang,	5. ikke umiddelbart 6. nej, hvis folk holder sig til reglerne og ingen løsgående hunde	3:20 3:40

<i>Emne</i>	<i>Spørgsmål/område</i>	<i>Typiske svar</i>	<i>Tidsreference</i>
Økonomi	7. Hvis der var en økonomisk gevinst/kompensation, ville du så være indstillet på at opdele dine marker med markvildtstriber, insektvolde ol?	7. ikke aktuelt, da det allerede er små marker på 3-5 ha	4:30
	8. Hvilke krav ville du stille til en specifik tilskudsordning for markvildt	8. økonomisk attraktiv, enkel så der ikke er risiko for at komme i klemme i andre systemer	5:10
Motivation	9. Hvad skal der til for at du vil udlægge 1-2 % af din dyrkede jord med tiltag for markvildtet?	9. økonomisk gulerod	6:35
	10. markvildtstriber i gødningsregnskabet	10. ja, forenkling af gødningsregnskab	7:30
	11. Ville du være interesseret i, at lade din ejendom indgå i et markvildtlaug ,	11. er ikke selv jæger, men vil gerne lægge jord til	9:00

Kommentar:

- der skal lægges vægt på enkelthed og at tiltagene ikke kolliderer med EU-reglerne/enkeltbetalingsordningen+stykke ned til å med MVJ-ordning, som ikke giver særligt meget->mere attraktive ordninger

Skema til strukturering af interview vedr. Bachelor-projektet:

Integration af markvildtforvaltning

Rapport om: Barrierer for integration af markvildtforvaltning-landmand

Interview udført dato: 18/12 2012

Respondent: **Lars Kronshage, Ødemark Gods, stordrift**

<i>Emne</i>	<i>Spørgsmål/område</i>	<i>Typiske svar</i>	<i>Tidsreference</i>
Viden/rådgivning	1. Nævn 3 ting der kan forbedre vilkårene for markvildtet 2. Hvilke markvildttiltag laver du på nuværende tidspunkt ? 3. hvis nej til sprg (2) hvad hindrer dig så i at lave tiltag for markvildtet? 4. Hvilken form for markvildtrådgivning mangler du?	1. levende hegn, kortslåede spor, beplantninger 2. Kløver-striber, beetle banks, fodposer langs skovbryn, barjordsstriber 3. økonomien 4. se sprg 8	2:00 3:05 5:40
Lovgivning	5. Er der lovgivning som bremser dig i at lave tiltag på markfladen 6. bekymring for offentlig adgang ,	5. ikke umiddelbart 6. ikke umiddelbart-meget lavt publikums tryk	8:20 8:50

<i>Emne</i>	<i>Spørgsmål/område</i>	<i>Typiske svar</i>	<i>Tidsreference</i>
Økonomi	7. Hvis der var en økonomisk gevinst/kompensation, ville du så være indstillet på at opdele dine marker med markvildtstriber, insektvolde ol?	7. Man skal kigge på det på ejendoms niveau. På min ejendom ikke relevant, da der i forvejen er mange kanter og skel.	10:35
	8. Hvilke krav ville du stille til en specifik tilskudsordning for markvildt	8. synes tilskud til markvildttrådgivning kunne være interessant. Man skal kvalificere sig til den rådgivning	12:10
Motivation	9. Hvad skal der til for at du vil udlægge 1-2 % af din dyrkede jord med tiltag for markvildtet?	9. interessen for det og økonomisk mulighed (bruger allerede 1-2 % i BPLN)	15:15
	10. markvildtstriber i gødningsregnskabet	10. det vil helt klart være motiverende at kunne flytte rundt på gødningen	17:20
	11. Ville du være interesseret i, at lade din ejendom indgå i et markvildtlaug ,	11. det kunne jeg godt være bla for at få noget sparring og høre andre folks erfaringer	18:45

Kommentar: mulighed for at fastholde udsætning er motivationsfaktor

Skema til strukturering af interview vedr. Bachelor-projektet:

Integration af markvildtforvaltning

Rapport om: Barrierer for integration af markvildtforvaltning-landmand

Interview udført dato: 17/2 2012

Respondent: **Lars Ulrich, Skjoldemose Gods, konventionel planteavl**

<i>Emne</i>	<i>Spørgsmål/område</i>	<i>Typiske svar</i>	<i>Tidsreference</i>
Viden/rådgivning	1. Nævn 3 ting der kan forbedre vilkårene for markvildtet	1. Spr.fri randzoner, levende hegn, vildtstriber+små-biotoper	1:16
	2. Hvilke markvildttiltag laver du på nuværende tidspunkt ?	2. vildtstriber, barjordsstriber iforb. m biotopplan	2:30
	3. hvis nej til sprg (2) hvad hindrer dig så i at lave tiltag for markvildtet?	3. Hvis der ikke skulle laves BPLN, så ville jeg alligevel lave ovenstående tiltag	4:20
	4. Hvilken form for markvildtråd-givning mangler du?	4. formidling af ny praktisk viden, der kan gøre mig bedre	5:50
Lovgivning	5. Er der lovgivning som bremser dig i at lave tiltag på markfladen	5. nej, holder mig indenfor Biotopplanens anvisninger	7:30
	6. bekymring for offentlig adgang ,	6. Nej	8:50

<i>Emne</i>	<i>Spørgsmål/område</i>	<i>Typiske svar</i>	<i>Tidsreference</i>
Økonomi	7. Hvis der var en økonomisk gevinst/kompensation, ville du så være indstillet på at opdele dine marker med markvildtstriber, insektvolde ol?	7. mine marker er ikke så store, men ved større markflader kunne det godt komme på tale	9:10
	8. Hvilke krav ville du stille til en specifik tilskudsordning for markvildt	8. at den lavet af praktikere, så den er praktisk gennemførlig og gavner markvildtet, så det ikke bare er for tilskuddets skyld	11:40
Motivation	9. markvildtstriber i gødningsregnskabet 10. Hvad skal der til for at du vil udlægge 1-2 % af din dyrkede jord med tiltag for markvildtet? 11. Ville du være interesseret i, at lade din ejendom indgå i et markvildtlaug ,	9. ikke relevant, da de alligevel får som omgivende mark 10. gør det allerede i forbindelse med BPLN 11. Markvildtlaug, det kunne godt være relevant, specielt det at forvaltningen bliver sat i system	Ca. 13:30 ++ 17:20

Skema til strukturering af interview vedr. Bachelor-projektet:

Integration af markvildtforvaltning

Interview udført dato: 20/12 2012

Respondent: **Driftsleder Mogens Tved, Oremandsgård Gods, økologisk landbrug**

<i>Emne</i>	<i>Spørgsmål/område</i>	<i>Typiske svar</i>	<i>Tidsreference</i>
Viden/rådgivning	<ol style="list-style-type: none"> 1. Nævn 3 ting der kan forbedre vilkårene for markvildtet 2. Hvilke markvildttiltag laver du på nuværende tidspunkt? 3. hvis nej til sprg (2) hvad hindrer dig så i at lave tiltag for markvildtet? 4. Hvilken form for markvildtrådgivning mangler du? 	<ol style="list-style-type: none"> 1. ikke besvaret 2. Biotopplan: insektvolde, vildtagre, barjordsstriber, kortslåede spor, jordskokker 3. på en økologisk ejendom er det problematisk med problem-ukrudt (tidsler, skræpper og kvik) i vildtagre som breder sig ind i marken. Generelt bureaukrati og ekstra kontrol. Timeløn til medarbejdere, som skal udføre tiltagene 4. Kunne godt bruge en vildtplejeentreprenør som havde de små specialmaskiner, hvor tilmeldte si en abonnementsordning som læhegnspantning 	 4:40 10:50 11:40
Lovgivning	<ol style="list-style-type: none"> 5. Er der lovgivning som bremser dig i at lave tiltag på markfladen 6. bekymring for offentlig adgang, 	<ol style="list-style-type: none"> 5. kontrol og bureaukrati, som der er ekstra meget af på en økologisk ejendom, indkøb af frø ol. 6. det har aldrig afskrækket os 	 16:05 19:45

<i>Emne</i>	<i>Spørgsmål/område</i>	<i>Typiske svar</i>	<i>Tidsreference</i>
Økonomi	<p>7. Hvis der var en økonomisk gevinst/kompensation, ville du så være indstillet på at opdele dine marker med markvildtstriber, insektvolde ol?</p> <p>8. Hvilke krav ville du stille til en specifik tilskudsordning for markvildt</p>	<p>7. Som økolog er jeg ikke meget for det pga. ukrudtstrykket. Økologisk landbrug giver i forvejen et godt miljø for vildtet</p> <p>8. Vil hellere have det dækket igennem øget jagtleje. Mere interesseret i hjælp fra MVL</p>	<p>20:19 24:20</p> <p>28:20</p>
Motivation	<p>9. Hvad skal der til for at du vil udlægge 1-2 % af din dyrkede jord med tiltag for markvildtet?</p> <p>10. markvildtstriber i gødningsregnskabet</p> <p>11. Ville du være interesseret i, at lade din ejendom indgå i et markvildtlaug,</p>	<p>9. det gør vi allerede med BPLN. Vil hellere anlægge selvhjulpne, permanente tiltag som hegn og remiser</p> <p>10. ikke besvaret</p> <p>11. afhængig af ejer, men ellers positiv. Nævner læplantningslav som eksempel.</p>	<p>28:55 30:28</p> <p>31:40</p>

Skema til strukturering af interview vedr. Bachelor-projektet:

Integration af markvildtforvaltning

Interview udført dato: 19/12 2012

Respondent: **Jens Erik La Cour, Dyrehavegård svineproduktion**

<i>Emne</i>	<i>Spørgsmål/område</i>	<i>Typiske svar</i>	<i>Tidsreference</i>
Viden/rådgivning	1. Nævn 3 ting der kan forbedre vilkårene for markvildtet	1. levende hegn, diger, søer/vandhuller	0:45
	2. Hvilke markvildttiltag laver du på nuværende tidspunkt?	2. tilplantning af hjørner, anlagt nye søer m bræmmer og tilplantning, nedskæring af hegn	1:05
	3. hvis nej til sprg (2) hvad hindrer dig så i at lave tiltag for markvildtet?	3. braklægningsordningen hvor man ikke bare kan så det hele til, men kun i striber	2:10
	4. Hvilken form for markvildtrådgivning mangler du?	4. nej, bruger skovdyrker foreningen og Patriotisk Selskabs konsulenter	2:40
Lovgivning	5. Er der lovgivning som bremser dig i at lave tiltag på markfladen	5. frygten for at blive trukket i ha-støtten (enkeltbetalingsordningen) genopdyrkningsretten	3:00
	6. bekymring for offentlig adgang,	6. vil være ked af off. adgang ned til søer ol, men ellers ikke voldsomt bange. Har adgang i skoven	4:15

<i>Emne</i>	<i>Spørgsmål/område</i>	<i>Typiske svar</i>	<i>Tidsreference</i>
Økonomi	7. Hvis der var en økonomisk gevinst/kompensation, ville du så være indstillet på at opdele dine marker med markvildtstriber, insektvolde ol?	7. hvis det lå rationelt, men det ligger mig ikke lige for. Med økonomisk kompensation, kunne det godt være alternativ til levende hegn	5:10
	8. Hvilke krav ville du stille til en specifik tilskudsordning for markvildt	8. det skal være op til den enkelte landmand, hvad han vil vælge til sin på sin ejendom og ikke ved en generel regulering	7:10
Motivation	9. Hvad skal der til for at du vil udlægge 1-2 % af din dyrkede jord med tiltag for markvildtet?	9. Harmonikrav gør det problematisk at tage jord ud til tiltag. Nævner pil som muligt tiltag, der kan modtage gylle	8:08
	10. markvildtstriber i gødningsregnskabet	10. helt klart motiverende	9:20
	11. Ville du være interesseret i, at lade din ejendom indgå i et markvildtlaug ,	11. det var muligt, men det kræver organisation og styring	10:40

Bilag 3: Medlemmer af Natur- og Landbrugskommissionen

Navn	Baggrund	organisation
Formand Jørn Jespersen	Direktør	Dansk Miljøteknologi
Birgitte Sloth	Professor i biologi	Københavns Universitet
Fie Hansen-Hoeck	Direktør, indehaver	Retail Network
Finn Østrup	Professor finansiel lovgivning	Copenhagen Business school
Flemming Møhlenberg	Chefbiolog vandmiljø	DHI
Helle Tegner Anker	Professor Jura	Københavns Universitet
Jørgen E Olesen	Professor agroøkologi	Aarhus Universitet
Jørgen Primdahl	Professor landskabsforvaltning	Københavns Universitet
Mette Wier	Direktør Tidl. Professor FØI	AKF
Søren E. Frandsen	Prorektor Tidl. forskningschef FØI	Aarhus Universitet
Thoms Harttung	Økologisk landmand	Barritskov Gods